

DJELOVANJE GLOBALIZACIJE NA EU

Ivanković, Luka

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:153457>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-26**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij Financijski menadžment

Luka Ivanković

DJELOVANJE GLOBALIZACIJE NA EU

Diplomski rad

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni diplomski studij Financijski menadžment

Luka Ivanković

DJELOVANJE GLOBALIZACIJE NA EU

Diplomski rad

Kolegij: Globalizacija i menadžment

JMBAG: 0010225905

e-mail: luka.99ivankovic@gmail.com

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

Osijek, 2023.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
Graduate study of Financial management

Luka Ivanković

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE EU

Final paper

Osijek, 2023.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem kako je diplomski rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem kako sam suglasan da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. Izjavljujem da sam autor predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan s dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta: Luka Ivanković

JMBAG: 00102225905

OIB: 82186435517

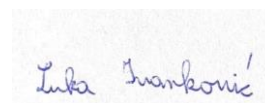
e-mail za kontakt: luka.99ivankovic@gmail.com

Naziv studija: Diplomski sveučilišni studij Financijski menadžment

Naslov rada: Djelovanje globalizacije na EU

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

U Osijeku, kolovoz 2023. godine

Potpis _____

Sažetak

Globalizacija se često ističe kao primarni uzročnik međunarodne povezanosti koja pomalo zanemaruje nacionalne granice te nameće još veću povezanosti (time i međuovisnosti) brojnih aktera (stanovništva, poslovne zajednice, zemalja i integracija), sve brži protok roba, usluga, financija, ljudi i ideja te promjene u institucijama i politikama na nacionalnoj i međunarodnoj razini koje olakšavaju ili promiču takve tokove. Globalizacija stvara mnoge prednosti i prilike, ali i izazove. Cilj EU-a je učiniti globalizaciju djelotvornom maksimiziranjem njezinih mogućnosti i ublažavanjem njezinih negativnih učinaka. Stoga, cilj ovog diplomskog rada je analizirati i opisati djelovanje globalizacije na EU (kroz ekonomsku dimenziju, institucionalnu i društvenu), a poseban istraživački naglasak usmjeren je na analizu alokacije resursa, internacionalizaciju (prvenstveno, vanjsko-trgovinsku bilancu i FDI), demografske okvire te odnos nacionalne i nadnacionalne ekonomske politike. Ideja o istraživanju djelovanja globalizacije na EU u sklopu rada javila se zbog važnosti EU na njezine članice, ali i izazovnih vremena geopolitičke i geoekonomske stvarnosti. Pri tome, svakako je zanimljivo i korisno istaknuti utjecaje globalizacije i EU na Republiku Hrvatsku, posebice ako se uzme u obzir činjenica kako Republika Hrvatska bilježi svojih 10 godina članstva.

Ključne riječi: globalizacija, EU, međunarodna povezanost

Abstract

Globalization is often highlighted as the main cause of international interconnectedness, which in a sense ignores national borders and leads to even greater interconnectedness (and thus interdependence) among multiple actors (populations, businesses, countries, and integration), an increasingly rapid flow of goods, services, finance, people, and ideas, and changes in institutions and policies at the national and international levels that facilitate or encourage these flows. Globalization brings many benefits and opportunities, but also challenges. The EU's goal is to effectively manage globalization by maximizing its opportunities and mitigating its negative effects. Therefore, the aim of this thesis is to analyse and describe the impact of globalization on the EU (through economic, institutional and social dimensions). A particular research focus is on the analysis of resource allocation, internationalization (especially foreign trade balance and foreign direct investment), demographic conditions, and the relationship between national and supranational economic policies. The idea of exploring the impact of globalization on the EU in the context of the thesis arose because of the importance of the EU for its members, but also because of the challenging times of geopolitical and geo-economic reality. At the same time, it is certainly interesting and useful to highlight the impact of globalization and the EU on the Republic of Croatia, especially considering that the Republic of Croatia is celebrating its 10th anniversary.

Keywords: globalization, EU, international relations

SADRŽAJ

Sažetak

Abstract

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA RADA	4
2.1. Predmet rada	4
2.2. Cilj rada	4
2.3. Korištene znanstvene metode istraživanja	4
3. OD POJMA DO STALNO PRISUTNOG TRENTA: GLOBALIZACIJA	6
3.1. Pojam globalizacije	6
3.2. Nastanak globalizacije	8
3.3. Dimenzije globalizacije	14
4. DJELOVANJE GLOBALIZACIJE NA EUROPSKU UNIJU	24
4.1. Ekonomska dimenzija djelovanja globalizacije na EU	24
4.2. Institucionalna dimenzija djelovanja globalizacije na EU	35
4.3. Društvena dimenzija djelovanja globalizacije na EU	40
5. ZAKLJUČAK	47
LITERATURA	50
POPIS SLIKA	54
POPIS TABLICA	55

1. UVOD

U suvremenom svijetu, globalizacija je često tema brojnih rasprava zbog njezinog značajnog utjecaja na svjetske prilike. Moglo bi se reći kako je svijet od 1940.-ih godina prošlog stoljeća (prvenstveno misleći na razdoblje nakon Drugog svjetskog rata) doživio, kako Yahya (2016) ističe, golemu, brzu i složenu transformaciju koja se naziva globalizacija (Yahya, 2016). Štoviše, od tog vremena kao da se sve „gotovo neobjašnjive pojave“ u društvu ili ekonomiji, a isto tako i one „objašnjive“, pripisuju djelovanju „sila“ (odnosno dimenzija) globalizacija. Tako, primjerice, Lutkevich (2021) ističe kako je globalizacija potaknuta konvergencijom kulturnih i ekonomskih sustava. Ova konvergencija promiče, a u nekim slučajevima i zahtijeva povećanu interakciju, integraciju i međuovisnost među nacijama, a upravo to kulturno, političko i ekonomsko „ispreplitanje“ čini svijet globaliziranijim, naglašava Lutkevich (2021). Upravo na to upućuje i razmišljanje Gunter i van der Hoeven (2004) koji su isticali kako se pod pojmom globalizacije podrazumijeva postupna integracija gospodarstava i društava potaknuta novim tehnologijama, novim ekonomskim odnosima te nacionalnom i međunarodnom politikom širokog spektra aktera, uključujući vlade, međunarodne organizacije, poslovne subjekte, te civilno društvo. Ujedno, s konceptualnog gledišta, pojedini autori (Robertson 1990; Turner, 2010) tvrde kako je korisno da se proces globalizacije podijeli na dva dijela. Prvi se odnosi na faktore kao što su trgovina, investicije, tehnologija, prekogranični proizvodni sustavi, protok informacija i komunikacija. Iako su svi navedeni čimbenici možda približili neke ekonomije i neka društva, možda su također marginalizirali mnoge zemlje i pojedince. Najmanje razvijene zemlje često su marginalizirane u procesu globalizacije. One su često suočene s preprekama u pristupu svjetskim tržištima i imaju ograničenu sposobnost da se natječu s razvijenijim zemljama (a paradoksalno, upravo im je globalizacija omogućila nešto lakši pristup tržištima nego „nekada“). Također, neki pojedinci unutar zemalja mogu biti marginalizirani zbog globalizacije. Jedan od najboljih primjera jest kako, primjerice, radnici u nekim industrijama mogu izgubiti posao zbog premještanja proizvodnje u zemlje s nižim troškovima rada (Nshimbi, 2009), a same države nisu u mogućnosti „brzo“ prilagođavati ekonomsku politiku kako bi osigurale gospodarski napredak. Drugi aspekt procesa globalizacije tiče se povećane homogenizacije politike i institucija diljem svijeta, liberalizacije trgovine i tržišta kapitala, razvoja i implementacije međunarodnih ugovora o pravima intelektualnog vlasništva i standardizacije politika i ponašanja koji promiču globalizaciju (štoviše, „nije baš

da postoji izbor ne homogenizirati se“). Dok je prvi aspekt nepovratan, drugi nije neizbježan već je rezultat političkih izbora, ali i nekakve općeprihvaćene društvene prisile.

Proces europskih integracija pojavio se i napredovao gotovo u istom razdoblju sa suvremenom globalizacijom ili globalizacijom „kakvu je danas poimamo“. Odnos između globalizacije i europske integracije značajan je za razumijevanje ta dva procesa zajedno s današnjim i budućim svijetom, ističe Yahya (2016). Navedeno se veže uz koncept regionalne ekonomije koji se razvijao paralelno s razvojem teorije regionalnog razvoja što je dovelo do priznavanja važnosti gradova i regija ili teritorija (čiji je, ujedno, začetnik dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, Krugman). Sve veća globalizacija nakon 1990. godine te čimbenici uspjeha koji stoje iza postizanja gospodarskog razvoja doveli su do primjene novih pristupa za privlačenje potrebnih resursa za razvoj (Zeibote, Volkova i Todorov, 2019). S ciljem usporedbe relativnog položaja otvorenosti bilo koje zemlje, Dreher (2006) je uveo indeks globalizacije 2002. godine, a izračunava se uzimajući u obzir tri njegove dimenzije, a to su ekonomska, društvena i politička. Indeks globalizacije je alat koji se koristi za mjerenje stupnja globalizacije u različitim zemljama. Postoji nekoliko indeksa globalizacije, a jedan od najpoznatijih je KOF indeks globalizacije (KOF, 2023).

Rasprava o pozitivnim ili negativnim učincima globalizacije u EU može biti „nezgodna“, jer postoji mnogo različitih mišljenja o tome kako bi se trebalo upravljati globalizacijom i kako bi se trebali raspodijeliti njezini učinci. Globalizacija je, sama po sebi neutralan fenomen, jer nije ni dobra ni loša, već su njezini učinci ovisni o načinu na koji se upravlja globalizacijom i kako se raspodjeljuju njezini učinci. Hoće li ljudi vidjeti njezin utjecaj kao pozitivan ili negativan učinak prvenstveno je stvar perspektive i osobnog iskustva. Na primjer, potrošači mogu imati koristi od nižih cijena i većeg izbora proizvoda i usluga zbog globalizacije, dok radnici u nekim industrijama mogu izgubiti posao zbog premještanja proizvodnje u zemlje s nižim troškovima rada. Međutim, kako i Zürn (2019) ističe, jedno je sigurno: globalizacija u EU donijela je jedinstvene izazove i dinamiku, ali je i „odgovorna“ (ujedno i nositelj) pozitivnih gospodarskih, između ostalih, promjena.

Ipak, nastavno na to, mnogi žitelji EU zabrinuti su zbog učinaka globalizacije na radna mjesta, ekonomsku jednakost, europsku kulturu ili političku neovisnost u odnosu na Sjedinjene Američke Države (SAD). No, načelno, moglo bi se reći, većina žitelja EU prihvaća da povećanje globalne gospodarske, političke i kulturne razmjene može obogatiti njihovu zemlju i njihove živote, ističe Scott (2001). Kako Scott (2001) naglašava, isti vjeruju da im snažna EU

može pomoći da iskoriste prednosti globalizacije, a istodobno ih štiti od njezinih negativnih učinaka (Scott, 2001).

Upravo su sve ovo teme i područja koja se nastoje istražiti i raspraviti kroz ovaj diplomski rad. Stoga, kada je riječ o samom diplomskom rad, predmetu istraživanja kao i strukturi diplomskog rada, rad započinje sažetkom na hrvatskom i engleskom jeziku. Slijedi ga uvod u kojem su objedinjene najvažnije činjenice za razumijevanje ostatka diplomskog rada. Nakon uvoda slijedi poglavlje koje objašnjava metodologiju rada te detaljnije predstavlja predmet i cilj istraživanja, kao i korištene znanstvene metode. Na samom početku teorijskog dijela diplomskog rada (Poglavlje naslova *Od pojma do stalno prisutnog trenda: Globalizacija*) objašnjen je pojam globalizacije, njen nastanak te dimenzije. Djelovanje globalizacije na EU kroz tri dimenzije globalizacije pojašnjeno je u sljedećem poglavlju u kojem se provodi analiza predmeta istraživanja temeljem relevantne dostupne znanstvene i stručne literature, ali se pokušava analizirati predmet detaljnije temeljem statističkih podataka. U konačnici, rad završava zaključkom gdje su sumirani najrelevantniji zaključci provedenog istraživanja i analize predmeta istraživanja.

U nastavku slijedi opis metodologije rada s obrazloženjem i opisivanjem predmeta rada, cilja rada, te korištenih znanstvenih metoda istraživanja.

2. METODOLOGIJA RADA

Prilikom pisanja diplomskog rada primijenjeno je sustavno traganje za odgovorima na pitanja o djelovanju globalizacije na sveopći društveni, ali i ekonomski, politički i ostali način u EU. Diplomskim se radom upravo pokušalo pristupiti analizi temeljnih dimenzija globalizacije i raspraviti njihovo značenje za razvoj EU (a time i Hrvatske). Sve ovo bilo je moguće postaviti (i pretpostaviti) s prvim koracima kod planiranja razrade same teme – definiranjem predmeta istraživanja, cilja istraživanja i znanstvenih metoda koje će omogućiti provođenje istraživanja. Više riječi o tome nalazi se u nastavku.

2.1. Predmet rada

Kako je ranije naglašeno, predmet istraživanja ovog diplomskog rada je analiza načina i opsega djelovanja globalizacije na razvoj EU i to kroz temeljne dimenzije globalizacije, uzimajući u obzir uzročno-posljedične odnose temeljnih pojava koji se pretpostavljaju biti zaslužni za razvoj globalizacije. Ujedno, pri tome je važno raspraviti 1) je li globalizacija odgovorna za suvremene promjene kojima žitelji EU svjedoče, 2) je li globalizacija, ustvari, samo rezultat svih promjena kojima žitelji EU svjedoče i/ili 3) je li globalizacija ujedno i odgovorna, ali i rezultat promjena kojima žitelji EU svjedoče?

2.2. Cilj rada

Cilj diplomskog rada je analizirati i opisati djelovanje globalizacije na EU (kroz ekonomsku dimenziju, institucionalnu i društvenu). Pri tome, poseban se istraživački naglasak usmjerava na analizu alokacije resursa, internacionalizaciju (prije svega na, konkretno, vanjsko-trgovinsku bilancu i FDI), demografski okvir te odnos nacionalne i nadnacionalne ekonomske politike.

2.3. Korištene znanstvene metode istraživanja

Prilikom izrade diplomskog rada korištene su znanstvene metode istraživanja, prije svega one najpoznatije, analiza i sinteza. Analizom se kroz metodu razdvajanja kompleksnih cjelina dolazi

do njegovih elemenata. Dok sinteza polazi od elemenata i činitelja do kompleksne cjeline (Žugaj i sur, 2006). Naime, primjenjujući ovo osnovno objašnjenje koje daju Žugaj i suradnici (2006), analizom se pokušalo raščlaniti dimenzije globalizacije kao i potražiti izvorište i uroke pojave same globalizacije kakvu poimamo, u suvremeno doba. Kada se to pokušalo učiniti, bilo je lakše, metodom sinteze, shvatiti utjecaj globalizacije, u suvremenom smislu, na EU. Osim navedenih korištena je i metoda deskripcije kao možda osnovna metoda opisivanja pojmova, a uz metodu kompilacije, stavljanja tih pojmova u međuodnos i razradu samog predmeta istraživanja. Metoda analize bila je izuzetno korisna za područje istraživanja utjecaja globalizacije na EU i prikaza, primjerice, rezultata indeksa globalizacije. Tako je ujedno primijenjeno i teorijsko sekundarno istraživanje, ali i osnovna statistička obrada odabranih podataka bitnih za predmet istraživanja. Teorijsko sekundarno istraživanje kao i metoda deskripcije protežu se kroz cijeli diplomski rad.

3. OD POJMA DO STALNO PRISUTNOG TRENDIA: GLOBALIZACIJA

Ovo poglavlje bavi se analizom pojma globalizacije kroz 3 podpoglavlja: analizira se pojam globalizacije, nastanak globalizacije i dimenzija globalizacije. Tehnološki napredak, globalizacija i druge „sile“ su doveli do stvaranja svijeta koji se brzo mijenja i koji je pun izazova. Ljudi se moraju prilagoditi novim tehnologijama, novim načinima rada i novim društvenim i ekonomskim uvjetima. Stručnjaci to turbulentno razdoblje nazivaju „medijsko doba“ ili „globalizacija“ (Abdurakhmonova i sur., 2021). Kako bi razumjeli važnost globalizacije, ali i pojmove koji su vezani uz nju, u nastavku rada detaljnije je objašnjen pojam globalizacije, povijesni nastanak te dimenzije globalizacije.

3.1. Pojam globalizacije

Moglo bi se reći, odmah na početku, kako globalizacija nije jedan pojam koji se može jednostavno (i jednoznačno) definirati i obuhvatiti u određenom vremenu niti je proces koji se može jasno definirati s početkom i krajem koji bi upućivali na „širinu i dubinu“ samog pojma. Kako je i na početku istaknuto, globalizacija uključuje ekonomsku integraciju, prijenos politika preko granice, prijenos znanja, kulturna stabilnost, reprodukciju (društvenih normi, vrijednosti, ideologija i modela ponašanja na globalnoj razini). odnose i diskurse moći. Al-Rodhan (2006) ističe kako, jednostavno rečeno, to je globalni proces, koncept, revolucija i uspostava globalnog tržišta oslobođenog sociopolitičke kontrole (Al-Rodhan, 2006).

Konvencionalna mudrost (odnosi se na općeprihvaćene ideje, stavove i uvjerenja koja se smatraju ispravnima ili razumnima u određenom društvenom ili kulturnom kontekstu. Ova vrsta mudrosti obično proizlazi iz tradicije, iskustva i zajedničkih vrijednosti koje dijeli veći broj ljudi u zajednici ili društvu) o globalizaciji odnosi se na općeprihvaćena mišljenja i uvjerenja o globalizaciji koja su često prihvaćena bez kritičkog razmišljanja. Tako konvencionalna mudrost govori kako je ista stvorila naprednu međunarodnu tržišnu zajednicu koja omogućuje proizvođačima da izgrade fleksibilne opskrbe lance (Farrell i Newman, 2020). Kako se može pretpostaviti kroz prethodno, Farrell i Newman (2020) ističu kako se većina „mudrosti o globalizaciji“ usmjerava na napredne međunarodne trgovinske zajednice i mreže koje

omogućavaju proizvođačima izgradnju što fleksibilnijih opskrbnih lanaca. Naglasak na globalizaciji kroz napredne trgovinske zajednice i opskrbne lance važan je jer omogućava ekonomsku efikasnost, rast, razmjenu znanja i međunarodnu povezanost, ali isto tako izaziva izazove koji zahtijevaju pažljivo upravljanje kako bi se ostvarile njezine prednosti uz minimiziranje negativnih utjecaja. Upravo izgradnja te mreže, povezivanje „igrača na daljinu“, nadilaženje nacionalnih granica i svojevrsno „zaobilaženje“ utječe na povezivanje te homogenizaciju kulturnih, tehnoloških i državnih barijera. Stoga su građani iz različitih zemalja koji komuniciraju i dijele ideje kao i vlade koje rade zajedno također svojevrsne manifestacije globalizacije (Leal i Marques, 2019). Globalizacija obuhvaća sve navedene pojave. To je koncept koji je tijekom godina različito definiran s određenim konotacijama koji se odnose na napredak, razvoj i stabilnost, integraciju i suradnju (Al-Rodhan, 2006). Osim navedenog, globalizacija je stvorila i složen sustav međuovisnosti. Zajedničkim snagama pojedine tvrtke stvaraju globalne opskrbne lance stvarajući proizvodnu mrežu na svjetskoj razini. Komponente određenog proizvoda, kroz globalizaciju proizvodnje, mogu se izraditi u desecima zemljama. Ova težnja prema specijalizaciji ponekad je otežavala razmjenu (iako je u vremenu Adama Smitha ili Davida Ricarda bila izuzetno važna te je temelj napretka najrazvijenijih zemalja svijeta) posebno za neobične vještine ili proizvode. Štoviše, kao da se vraćamo „izvorištu“, kao da je opet, zbog globalizacije proizvodnje, presudna specijalizacija za ostvarenje konkurentske i opće ekonomske (pa čak i političke) prednosti zemalja. Kako je proizvodnja postajala globalna tako su i zemlje postajale sve više međuovisne jer nijedna država ne bi mogla samostalno kontrolirati svu robu i komponente samostalnog gospodarstva (Farrell i Newman, 2020).

Iako je, neminovno, koncept globalizacije prilično širok, ipak se ističu najvažnija dva aspekta: međunarodna trgovina robom i međunarodna kretanja kapitala uključujući inozemna ulaganja, tokove portfelja i pomoć. Osim navedenog, Harrison i McMillan (2007) ističu kako je prisutno mjerenje učinka povećane izloženosti trgovini i međunarodnim tokovima kapitala na siromaštvo (Harrison i McMillan, 2007). U svom radu Giddens (2000:4) ističe kako je pogrešno zaključivati „*da se globalizacija odnosi samo na velike sisteme, kao što je svjetski financijski poredak. Globalizacija se ne odnosi samo na nešto „tamo negdje“, udaljeno i daleko od individue. Ona je fenomen koji isto tako nalazimo „ovdje unutra“ i koji utječe na intimne i osobne aspekte naših života.*“ Upravo ova izjava Giddensa naslućuje gotovo nemjerljive utjecaje globalizacije na sve aspekte ljudskog života i ono što, često ne razumijemo, često svrstamo pod „utjecaje globalizacije“.

Iako se u pojednostavljenom smislu globalizacija odnosi na širenje, produbljivanje i ubrzavanje globalne međusobne povezanosti, to je proces svjetskog smanjivanja udaljenosti i približavanja proizvoda, usluga i tome slično, naglašava Chhabra (2015). U ekonomskom smislu globalizacija se prvenstveno odnosi na integraciju međunarodnih tržišta roba, rada i kapitala. Pod integracijom tržišta misli se na smanjenje troškova međunarodnog poslovanja, kretanja robe, ljudi ili kapitala između zemalja ili kontinenata. Ti bi troškovi mogli padati zbog napretka tehnologije, kao što su bolje navigacijske tehnike, otkrivanje novih oceanskih ruta, izgradnja plovnih kanala, učinkovitiji oblici kopnenog ili pomorskog prometa, tehnološki dosezi koji smanjuju obujam proizvoda/ambalaže ili mijenjaju proizvode, ali čak i zbog političkih čimbenika koji promiču međunarodnu gospodarsku integraciju kao što je pojava geopolitičke stabilnosti ili liberalnije domaće trgovinske politike. Prijenos tehnologije još je jedna važna ekonomska dimenzija globalizacije koja je ključna za dugoročnu dinamiku gospodarskog rasta. Nastavno na to, Zeibote, Volkova i Todorov (2019) ističu kako elementi globalizacije uključuju slobodno kretanje roba i usluga, protok kapitala, kretanje rada i prijenosa tehnologije koji je zbližio razvijena gospodarstva i učinio ih integriranijima.

Osim navedenih ekonomskih aspekata, prema O'Rourke (2019), globalizacija ima mnogo dodatnih aspekata, od kojih su neki neekonomski (primjerice, međunarodno kazneno pravosuđe ili kultura). S navedenim se slažu Zeibote, Volkova i Todorov (2019) koji ističu da iako je ekonomska međupovezanost glavni pokretač globalizacije, konfliktno ponašanje okoline, kultura, politički i društveni razvoj jedni su od elemenata suvremenog razvojnog procesa te poprilično utječu na sam proces globalizacije (kao i „globalizacijske odgovore“). Kako je to sve nastalo i zašto, objašnjava se u nastavku.

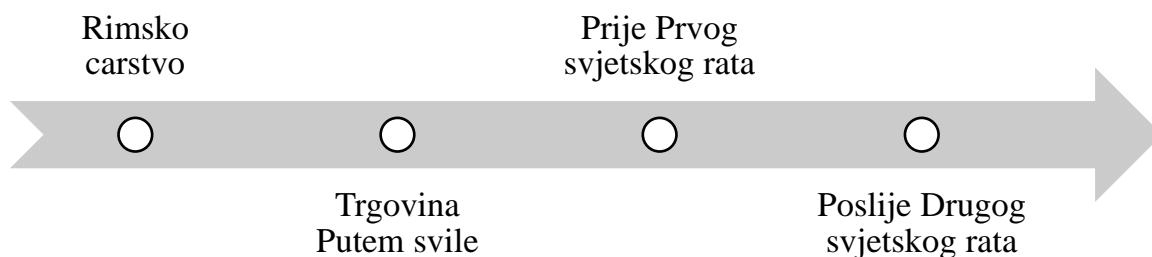
3.2. Nastanak globalizacije

Iako je termin globalizacija opisan tek u drugoj polovici dvadesetog stoljeća isti potiče dugo prije. U engleskom jeziku imenica *globe* počela je označavati „planet“ prije nekoliko stotina godina, nakon što je utvrđeno da je zemlja okrugla. Pridjev globalni počeo je označavati svjetske razmjere u kasnom devetnaestom stoljeću. Glagol globalizirati pojavio se 1940.-ih godina, zajedno uz riječ globalizam. Globalizacija je prvi put ušla u rječnik (Američkog

engleskog)¹ godine 1961. Predodžbe o globalnosti, kao uvjetu, počele su kružiti u nešto novije vrijeme (Aart Scholte, 2002).

Iz prethodnog je evidentno kako postoje kontroverze oko toga kada je započela globalizacija jer ne postoji kristalno jasan početak globalizacije. Neki ljudi vjeruju, ističe Scott (2001), da je globalizacija započela kada je budistički vođa Chandragupta spojio aspekte trgovine, religije i vojske kako bi stvorio zaštićeno trgovačko područje. Drugi vjeruju da je globalizacija započela pod vladavinom Džingis-kana. Mongolski ratnik-vladar stvorio je carstvo u koje je bila uključena trgovina. Postoje i neki stručnjaci koji vjeruju da je uspon globalizacije povezan s 1492. godinom kada je Kristofor Kolumbo napravio svoje prvo putovanje u Novi svijet (Scott, 2001). S navedenim se slaže i Lutkevich (2021) te ističe da, iako mnogi ljudi globalizaciju smatraju fenomenom dvadesetog stoljeća, proces se odvija tisućljećima (Slika 1).

Slika 1 Povijesni razvoj globalizacije

Izvor: vlastita izrada prema Lutkevich (2021)

Vraćajući se unatrag do 600. godine prije Krista, Rimsko Carstvo je stoljećima širilo svoje ekonomske i upravljačke sustave kroz značajne dijelove starog svijeta. Tijekom dvanaestog i trinaestog stoljeća završio je proces fragmentacije koji je proizašao iz pada Rimskog Carstva (Zürn, 2019). Kada je riječ o *Trgovini Putem svile*, to su trgovački putovi koji datiraju iz 130. godine prije Krista do 1453. godine i predstavljaju još jedan val globalizacije. Navedeni putevi doveli su trgovce, robu i putnike iz Kine preko središnje Azije i Bliskog istoka u Europu. Prije Prvog svjetskog rata Europske zemlje izvršile su značajna ulaganja u inozemstvo. Razdoblje od

¹ Američki engleski je varijanta engleskog jezika koja se govori u Sjedinjenim Američkim Državama.

1870. do 1914. naziva se zlatnim dobom globalizacije. Poslije Drugog svjetskog rata SAD predvodile su napore da se stvori globalni ekonomski sustav sa skupom široko prihvaćenih međunarodnih pravila. Osnovane su multinacionalne institucije kao što su Ujedinjeni narodi (UN), Međunarodni monetarni fond, Svjetsku banku i Svjetsku trgovinsku organizaciju za promicanje međunarodne suradnje i slobodne trgovine (Lutkevich, 2021).

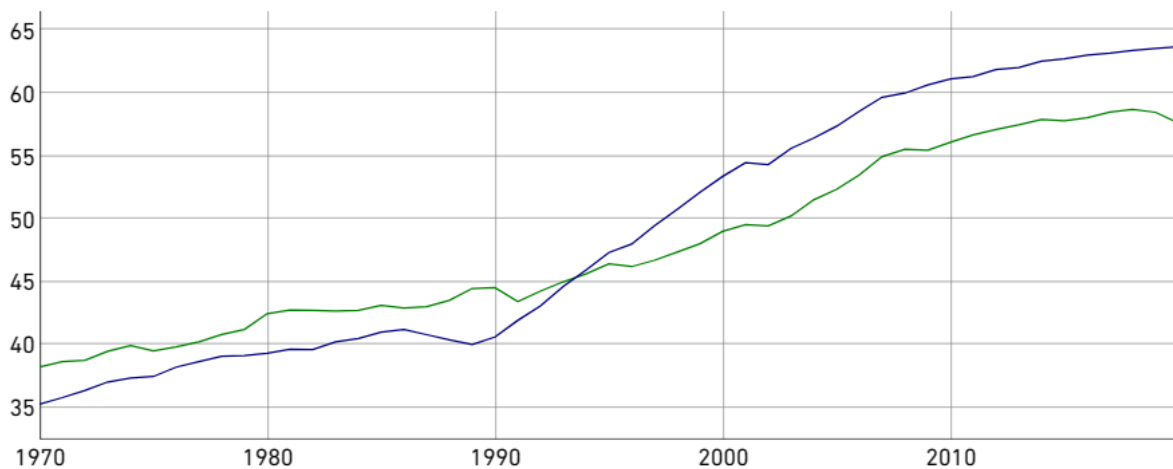
Prema Yahya (2016) ekonomski razlozi, posebice ako se misli na globalni kapitalizam, obično se smatraju glavnim pokretačima globalizacije. Kapitalizam kao ekonomski sustav javlja se u Europi od 15. stoljeća. Kapitalizam, možda primarno rečeno, ima za cilj beskonačnu akumulaciju bogatstva. U kapitalizmu su ekonomske aktivnosti određene tržišnim principima. Feudalna gospodarska i društvena struktura temeljena na radu transformirala se u proizvodnju za tržište temeljenu na kapitalu. Ideje Adama Smitha kao što su *laissez-faire* i „nevidljiva ruka” navedene u njegovoj poznatoj knjizi Bogatstvo naroda 1776. godine odredile su ideološki okvir kapitalizma u, isprva, Ujedinjenom Kraljevstvu (UK) i Europi. Iako je koncept globalizacije prisutan već neko vrijeme, on nije postao tema ozbiljnih rasprava među akademikima sve do ranih 1980-ih godina kada su se počele „jače“ uviđati razlike u razvijenosti (ali je i sama tehnologija omogućila „bolju vidljivost“). Od tada je izraz postao sveprisutan i moćan simbol novog doba. Međutim, točno značenje i značaj globalizacije i dalje je predmet intenzivne rasprave u akademskoj zajednici, ali i šire. Ključni razlog za to je taj što se globalizacija proučava neovisno iz niza disciplinarnih perspektiva od kojih svaka ima svoj disciplinarni filter, naglašavaju Clark i Knowles (2003).

Europa je nedvojbeno jedina regija u svijetu koja se najviše promijenila od sredine 1980.-ih godina. Većina promjena u Europi koja se dogodila od 1989. godina može se shvatiti kao temeljna turbulencija u pogledu razine i opsega političke regulacije. Pad Berlinskog zida srušio je i druge fizičke barijere između Istoka i Zapada. Istodobno, demokratizacija je dramatično napredovala u većini istočnoeuropskih zemalja. Za neke je kraj Hladnog rata zavisna varijabla u proučavanju promjena u europskoj politici, za druge glavna objašnjavajuća varijabla. Objašnjavanje integracije i fragmentacije u upravljanju društvenim procesima globalizacije i individualizacije podrazumijeva razliku između društva i upravljanja na međunarodnoj razini koja je usporedna s razlikom između društva i države na nacionalnoj razini.

Prema KOF-ovom Indeksu globalizacije, svjetska globalizacija je u kontinuiranom porastu od 1970.-ih godina, a trendovi rasta su se posebno povećali nakon 1990.-ih godina (Slika 2). Na slici 2 plavom krivuljom je prikazan *de jure index*, zelenom *de facto index*. Tijekom razdoblja od 1970. do 2020. godine, svjetska globalizacija doživjela je značajan rast. Svjetska trgovina

znatno se povećala zahvaljujući liberalizaciji trgovine i širenju globalnih vrijednosnih lanaca. Digitalna revolucija omogućila je brzu razmjenu informacija i kulture diljem svijeta, potičući društvenu globalizaciju. Međunarodne migracije postale su učestalije, dok su multinacionalne korporacije i regionalne integracije oblikovale globalnu ekonomsku i političku dinamiku. Unatoč mnogim prednostima, globalizacija također izaziva niz problema, uključujući nejednakost i ekološke izazove.

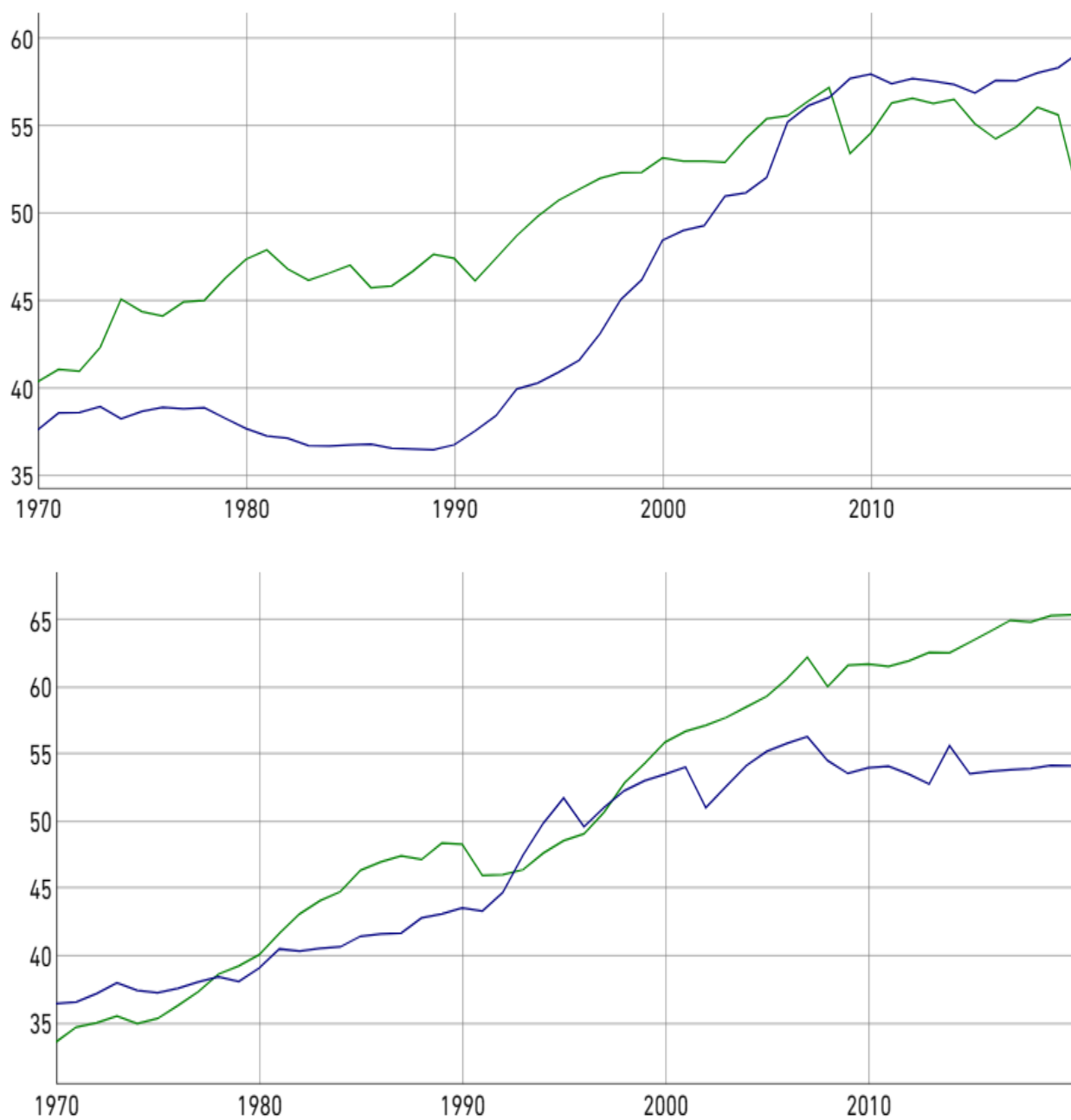
Slika 2 Trendovi rasta svjetske globalizacije, 1970.-2020.

Izvor: vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute (2023)

Slika 3 prikazuje dva ključna pokazatelja razine globalizacije u trgovini i financijama od 1970. godine. Na slici 2 plavom krivuljom je prikazan *de jure index*, zelenom *de facto indeks*. Gornji dio slike predstavlja indeks globalizacije trgovine, koji kombinira podatke o trgovini (izvozu i uvozu), trgovinskim propisima (kao što su carine) te druge varijable kako bi se mjerila razina globalizacije u trgovini. Ovi podaci ukazuju na kontinuirani rast globalizacije u trgovini tijekom većeg dijela razdoblja od 1970-ih godina. Međutim, donji dio slike prikazuje indeks globalizacije u financijama. Ovdje je trend rasta globalizacije manje izražen. Osim nekoliko prekida, poput onog tijekom ekonomske krize 2009. godine, rast globalizacije u financijskom sektoru nije bio tako izražen kao u trgovini. Slika ukazuje na važnost razlikovanja između različitih aspekata globalizacije, s trgovinom koja je pokazivala znatno veći rast u odnosu na financijski sektor.

Slika 3 Pokazatelji razine globalizacije u trgovini i financijama 1970. - 2020.

Izvor: vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute (2023)

Tijekom 1990.-ih godina, dok se integracija međunarodnog gospodarstva produbljivala ubrzanom brzinom, ekonomski povjesničari odgovorili su na komentare tog vremena ističući da globalizacija nije nova pojava (O'Rourke, 2019). Globalizacija i njezino širenje odredilo je da su današnji regionalni dionici prisiljeni biti konkurentni ne samo na regionalnoj već i na globalnoj razini (Zeibote, Volkova i Todorov, 2019). Takozvana populistička reakcija na globalizaciju, dovela je do nacionalističkih vlada i dovela u pitanje temeljne značajke liberalnog međunarodnog poretka. Populistička reakcija na globalizaciju obuhvaća kritiku globalnih procesa i promicanje nacionalizma kao odgovora na njezine percebirane negativne učinke. Ovo često uključuje odbacivanje međunarodnih institucija i sporazuma. Iako zapanjujućeg opsega i hitnosti, populistički val se već neko vrijeme razvija u regijama bogatih zemalja „u propadanju“. Izraz „regije bogatih zemalja u propadanju“ odnosi se na dijelove razvijenih zemalja koji se suočavaju s ekonomskim i socijalnim problemima unatoč općenitom bogatstvu zemlje. Populistički val u takvim regijama često proizlazi iz nezadovoljstva građana zbog ovih problema i političkih lidera koji to iskorištavaju za pridobivanje podrške. Trgovina, *offshoring* i automatizacija stalno su smanjivali broj dostupnih poslova i plaće industrijskih radnika barem od 1970.-ih godina. Pad zaposlenosti u proizvodnji pokrenuo je pogoršanje društvenih i ekonomskih uvjeta u pogođenim zajednicama, pogoršavajući nejednakosti između depresivnih ruralnih područja i malih gradova i mjesta i uspješnih gradova. Globalna financijska kriza iz 2008. godine katalizirala je ove podjele budući da su zajednice koje su već bile u ekonomskim (ali i društvenim) problemima pretrpjele dublje i dulje ekonomske padove od metropolitanskih područja gdje se aglomeriraju znanje, tehnologije i tvrtke su orijentirane na usluge (Broz, Frieden, i Weymouth, 2021). Kako je svjetsko gospodarstvo postalo znatno integriranije nakon 1990. godine, a posebno nakon 2001. godine kada je Kina ušla u WTO, globalizacija „tog vremena“, imala je značajne distribucijske učinke koji su imali i političke posljedice. Iako nema puno sporova oko prve od ovih tvrdnji, druga i treća su žestoko osporavane. Tijekom 1990.-ih godina, ekonomski povjesničari pokušali su iznijeti točnost navedenih argumenata u tri koraka kako bi objasnili takozvanu antiglobalizacijsku reakciju kasnog devetnaestog stoljeća. Prvo, kako O'Rourke (2019) ističe, oni su tvrdili da se međunarodna ekonomija kasnog devetnaestog stoljeća integrirala impresivnom brzinom te da je globalizacija promatrana kao proces. Za sve navedeno uvelike su bile odgovorne tehnološke promjene posebice parobrodi, željeznice i telegraf. Drugo, ekonomski povjesničari su tvrdili da je učestala globalizacija krajem 19. stoljeća rezultirala rastućim ekonomskim nejednakostima unutar razvijenih zemalja. Povećana trgovina i integracija svjetskog gospodarstva omogućili su određenim industrijama i elitama da profitiraju, dok su mnogi radnici suočavali s lošim uvjetima rada i smanjenjem standarda života.

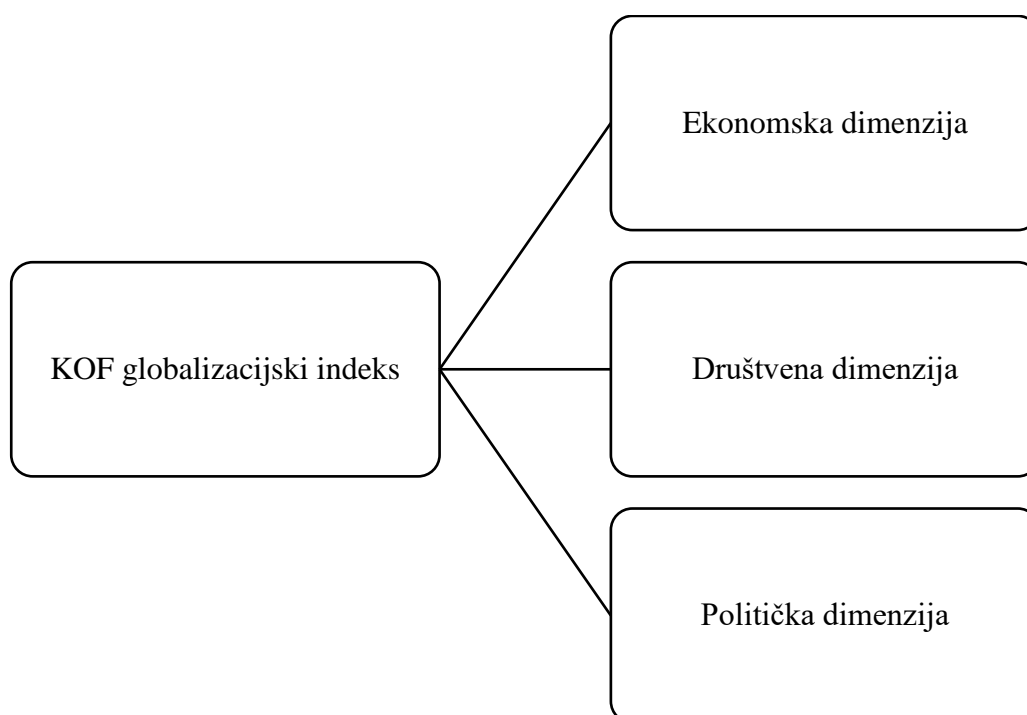
Treće, ovi ekonomski nejednaki učinci globalizacije krajem 19. stoljeća doveli su do političkih posljedica, uključujući rast političkih pokreta i sindikata koji su zagovarali promjene kako bi se riješile nejednakosti i socijalne nepravde (O'Rourke, 2019). U suvremenom kontekstu, ovi argumenti mogu se usporediti s globalizacijom nakon 1990.-ih godina, gdje su brza integracija svjetskog gospodarstva i distribucijski učinci bili predmet rasprava. U tom smislu, rasprava se usmjerava na to kako su globalizacija i tehnološke promjene oblikovale ekonomski i politički pejzaž.

Politika i planska dokumentacija EU počeli su se više fokusirati na ulogu gradova i regije za teritorijalnu suradnju i razlike oko 2004. – 2005. godine, kada je uloga gradova kao glavnih pokretača regionalnog razvoja koji bi trebao privući stanovnike i turisti u uvjetima globalizacije postajala sve izraženija. Time je stavljen još veći naglasak na takve kvalitativne značajke teritorija kao kulturni život, pristup komunalnim uslugama i učinkovitim institucijama. Stoga je utjecaj takvih neekonomskih čimbenika, kao što su kvaliteta života i atraktivnost okoliša, postali prepoznati kao važne teritorijalne prednosti (Zeibote, Volkova i Todorov, 2019).

3.3. Dimenzije globalizacije

Do sada je u radu naglašeno kako se globalizacija promatra kroz svoje uzročno-posljedične odnose i tri dimenzije: ekonomsku, institucionalnu i društvenu. Tako je i, prema Zhang i suradnicima (2023) globalizaciju potrebno tumačiti i analizirati kao višestruk koncept s obzirom na to koliko ju je teško izmjeriti i kvantificirati. Pri tome, istaknuti KOF globalizacijski indeks predstavlja složeni pokazatelj koji omogućuje mjerenje nekoliko aspekata globalizacije. Indeks globalizacije KOF podijeljen je u tri dimenzije (Slika 4). Ukratko, ekonomska dimenzija označava tokove i tržišne razmjene, politička dimenzija označava difuziju i širenje vladinih politika, a društvena dimenzija predstavlja širenje ljudi, informacija i ideja (Leal i Marques, 2019). KOF globalizacijski indeks omogućuje analitičarima da bolje sagledaju složene procese globalizacije i procijene njezin utjecaj na različite aspekte društva i ekonomije. Razdvajanjem globalizacije na ove tri dimenzije, istraživači mogu dublje analizirati kako se svaka od njih razvija i kako međusobno utječu jedna na drugu (Zeibote, Volkova i Todorov, 2019).

Slika 4 KOF globalizacijski indeks

Izvor: vlastita izrada prema Zhang i sur., 2023

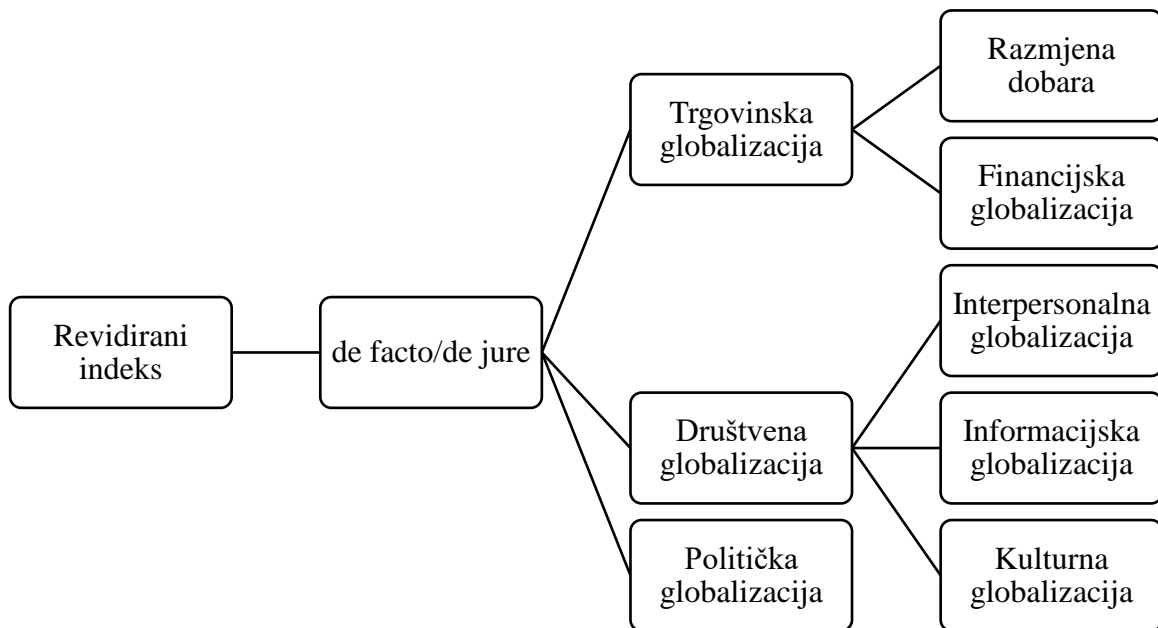
Na tragu prethodnog, bitno je istaknuti kako je upravo Dreher (2006) 2002. godine uveo indeks globalizacije koji se izračunava uzimajući u obzir tri dimenzije: ekonomska, društvena i politička. Ekonomska dimenzija obuhvaća: stvarne tokove: trgovinu, izravna strana ulaganja, upravljanje portfeljem, isplatu dohotka stranim državljanima i angažirani strani kapital (sve izraženo kao postotak BDP-a) i ograničenja trgovine, stranog kapitala putem fizičkih i ekonomskih barijera, carinske stope, poreza i indeksa kontrole kapitala (Dreher, 2006). Noviji indeksi su oni za mjerenje globalizacije u općenitijim terminima uključujući varijable koje se odnose na sve četiri dimenzije globalizacije i kategorija kao što su znanost i tehnologija, kultura i međunarodni mir, sigurnost, svjetski poredak, planet i klima, zdravlje i blagostanje (Chhabra, 2015). Društvena dimenzija globalizacije analizira različite aspekte interakcija i povezanosti između ljudi i kultura širom svijeta. Ova dimenzija se temelji na različitim vrstama informacija, uključujući podatke o osobnim kontaktima, kao što su telefonski promet, transferi novca, međunarodni turizam i prisutnost stranog stanovništva. Također obuhvaća protok informacija, što uključuje dostupnost interneta, televizijske programe i trgovinu novinama, jer ovi mediji

omogućuju razmjenu informacija i ideja između različitih dijelova svijeta. Osim toga, društvena dimenzija uključuje i podatke o kulturnoj blizini, što se može mjeriti brojem globalnih lanaca restorana poput McDonald's, trgovina poput Ikea te prodavaonica knjiga. Sve ove komponente zajedno pomažu u razumijevanju kako ljudi, informacije i kultura putuju i povezuju se na globalnoj razini

Nadalje, ako se proučavaju sve tri dimenzije globalizacije, bitno je naglasiti kako se društvena globalizacija odnosi na ideje, značenja i vrijednosti diljem svijeta na takav način da proširuje i intenzivira društvene odnose. Proces je obilježen zajedničkom konzumacijom kultura koje su se proširile međunarodnom popularnošću kulturni mediji i međunarodna putovanja. Kruženje kultura omogućuje pojedincima da sudjeluju u proširenim društvenim odnosima koji prelaze nacionalne i regionalne granice. Stvaranje i širenje takvih društvenih odnosa ne promatra se samo na materijalnoj razini. Uključuje formiranje zajedničkih normi i znanja s kojima ljudi povezuju svoje pojedince i kolektivni identiteti. Donosi sve veću povezanost među različitim populacijama i kulturama (Chhabra, 2015). U nastavku, kao prijelaz s društvene na institucionalnu dimenziju, prelazimo na analizu indeksa političke globalizacije, koji se konstruira temeljem broja stranih veleposlanstava u zemlji, članstva u međunarodnim organizacijama te sudjelovanja u mirovnim misijama i ugovorima UN-a. U konačnici, indeks globalizacije konstruiran je uzimanjem ponderiranog prosjeka triju indeksa. Sva tri indeksa konstruirana su uzimanjem ponderiranog prosjeka povezanih parametara (Dreher, 2006).

Revidirani indeks (Slika 5) iako uključuje iste tri dimenzije kao i prva verzija, sadrži i dvije nove mjere *de jure* i *de facto*. Ukratko, *de facto* mjera globalizacije namijenjena je analizi tokova i aktivnosti uključujući trgovinu, izravna strana ulaganja, migraciju stanovništva, telekomunikacije i turizam. dok je *de jure* mjera namijenjena analizi politika koje dopuštaju takve tokove i aktivnosti (Leal i Marques, 2019).

Slika 5 Revidirani indeks

Izvor: vlastita izrada prema Leal i Marques, 2019.

Poddimenzija *de facto* trgovinske globalizacije odnosi se na razmjenu dobara i usluga na velikim udaljenostima. To se mjeri pomoću varijabli izvoza i uvoza robe te izvoza i uvoza usluga, obje mjerene kao udio u BDP-u. Izračunava se kao invertna vrijednost prosjeka *Herfindahl-Hirschmannovog* indeksa koncentracije trgovinskih partnera za izvoz i uvoz robe. To jest, indeksirajući zemlje i njihove trgovinske partnere. *Herfindahl-Hirschmannov* indeks jednak je:

$$HHI_i = \sum_{j=1}^n (a_{ij})^2$$

gdje a_{ij} predstavlja udio trgovinskog partnera j u izvozu ili uvozu zemlje. Što su izvoz i uvoz zemlje više raspršeni po različitim trgovinskim partnerima, to je niži HHI_i i veća vrijednost varijable. Varijabla raznolikost trgovinskih partnera daje prednost zemljama čija je struktura izvoza i uvoza globalno orijentirana u usporedbi sa zemljama koje prvenstveno trguju regionalno. Zbog ograničenja podataka, raznolikost trgovinskih partnera izračunava se samo za trgovinu robom. *De facto* financijska globalizacija mjeri se tokovima kapitala i zalihama strane imovine i obveza (Gygli i sur., 2019). *De facto* društvena globalizacija sadrži nekoliko poddimenzija. *De facto* interpersonalna globalizacija obuhvaća izravne interakcije među građanima koji žive u različitim zemljama. Interakcija se može dogoditi putem osobnih poziva

preko granica. Osobni pozivi mjere se kao međunarodni glasovni promet u minutama po stanovniku korištenjem fiksnih ili mobilnih telefona. Migracija, mjerena kao broj osoba rođenih u inozemstvu u zemlji odnosi se na demografski pokazatelj koji prikazuje koliko ljudi koji su se rodili u drugim zemljama trenutno boravi i živi u određenoj zemlji. Ovaj pokazatelj pomaže u razumijevanju razmjera migracije i međunarodnih kretanja stanovništva u zemlji te može biti koristan za analizu socijalnih i ekonomskih dinamika koje migracija može donijeti (Giddsen, 2001). *De facto* informacijska globalizacija namijenjena je za snimanje osobnih interakcija, informacijska globalizacija ima za cilj mjeriti stvarni tok ideja, znanja i slika. *De facto* informacijska globalizacija mjeri se pomoću tri varijable. Internetska propusnost mjeri iskorišteni kapacitet međunarodne internetske propusnosti i služi kao *proxy* za međunarodne ulaze i izlaze digitalnih informacija. Međunarodni patenti, mjereni kao zaliha patentnih prijava koje su podnijeli nerezidenti, opisuju međunarodne tokove tehnologije, znanstvenog znanja i povezanih informacija. Izvoz visoke tehnologije opisuje tokove tehnoloških i znanstvenih informacija. *De facto* kulturna globalizacija najteža je mjerljiva dimenzija. U revidiranoj verziji indeksa definicija je proširena te su uvedene nove varijable koje ne slijede pojedinačni vrijednosni koncept. Uvodi se fond prijava žigova nerezidenata koji predstavljaju razmjenu stranih žigova. Obje varijable mjere se kao zbroj izvoza i uvoza i normalizirane prema domaćem stanovništvu (Gygli i sur., 2019).

De facto politička globalizacija zahvaća širenje vladinih politika. Mjeri se pomoću varijabli sudjelovanje u mirovnim misijama UN-a, broj veleposlanstava i međunarodnih nevladinih organizacija u zemlji. Prisutnost veleposlanstava podrazumijeva djelovanje stranaca u interesu matične države. Dakle, to je pokazatelj koliko vlada prihvaća strani suvereni državni utjecaj i resurse (Gygli i sur., 2019). Međunarodne nevladine organizacije računaju se kao broj međunarodno orijentiranih nevladinih organizacija aktivnih u zemlji. Slično veleposlanstvu, prisutnost međunarodnih nevladinih organizacija uključuje utjecaj stranaca s političkim ili društvenim motivima na vlastitom teritoriju što se tumači kao politički utjecaj iz inozemstva (Giddsen, 2001).

De jure globalizacija trgovine obuhvaća pravne i formalne aspekte međunarodne trgovine, uključujući trgovinske politike, međunarodne sporazume, zaštitu intelektualnog vlasništva i pravila trgovine u skladu s međunarodnim standardima. Ova dimenzija igra ključnu ulogu u reguliranju i olakšavanju međunarodne trgovine između zemalja. Poddimenzija *de jure* globalizacija trgovine usko je povezana s poddimenzijom ekonomskih ograničenja u verziji Indeksa globalizacije KOF-a. Odnosi se na politike koje olakšavaju i promiču trgovinske tokove

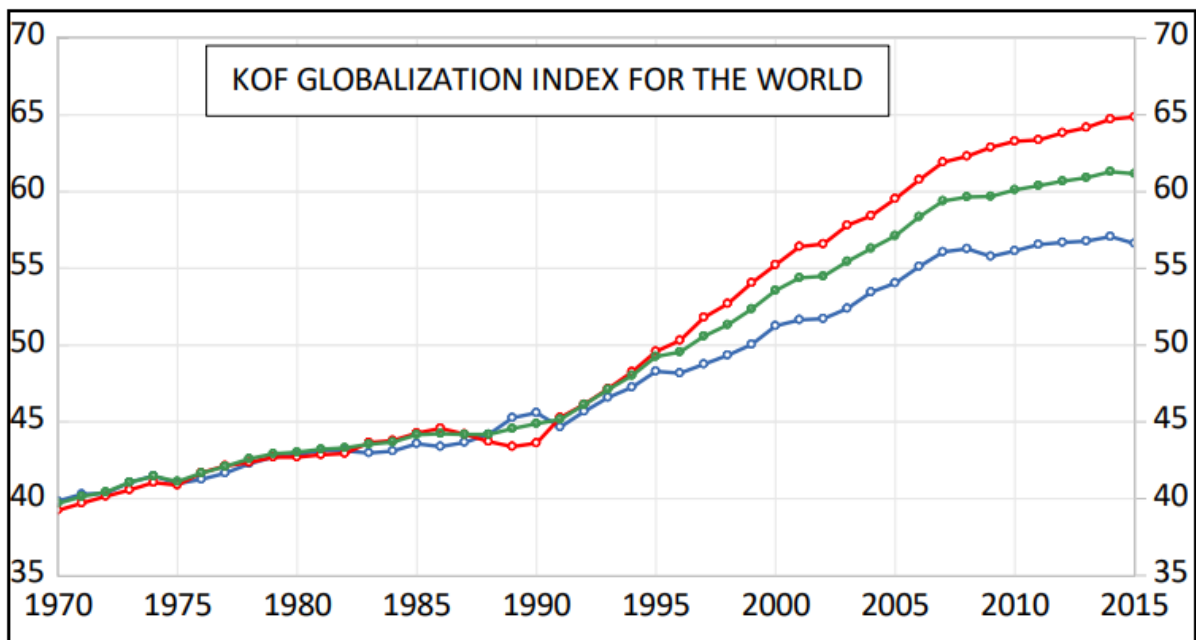
između zemalja. Mjeri se pomoću varijabli o regulaciji trgovine, porezima na trgovinu, carinskim stopama i sporazumima o slobodnoj trgovini. Poddimenzija *de jure* financijske globalizacije mjeri otvorenost zemlje međunarodnim financijskim tokovima i investicijama, te mjeri otvorenost kapitalnog računa zemlje (Gygli i sur., 2019). Prema Giddsen (2001) *de jure* interpersonalna globalizacija odnosi se na politike i resurse koji omogućuju izravne interakcije među ljudima koji žive u različitim zemljama. Varijable su broj mobilnih i telefonskih pretplata po glavi stanovnika. Kretanje ljudi preko granica, poput migranata, turista ili studenata, računa se na značajnu količinu *de facto* osobnog) kontakta. Varijabla sloboda posjeta predstavlja ograničenja međunarodnih putovanja. Mjeri postotak zemalja za koje je potrebna viza stranim posjetiteljima. Putne vize, uz putovnice, ključni su instrumenti kontrole kretanja stanovništva modernih država. Broj zračnih luka s međunarodnim letovima, normaliziran prema broju stanovnika, mjera je međunarodne povezanosti. *De jure* informacijska globalizacija odnosi se na mogućnost dijeljenja informacija između zemalja. Mjeri se brojem televizora po glavi stanovnika. Mjeri se i brojem ljudi koji imaju pristup internetu. Osim toga, indeks slobode tiska bilježi dostupnost informacija povezanih s vijestima. Cilj indeksa je prikazati neovisnost medija i procijeniti stupanj slobode tiska, emitiranja i digitalnih medija. Poddimenzija *de jure* kulturna globalizacija odnosi se na otvorenost i sposobnost razumijevanja i usvajanja stranih kulturnih utjecaja. Tri su faktora važna za mjerenje sposobnosti razumijevanja i prihvaćanja stranih kulturnih vrijednosti (Gygli i sur., 2019).

De jure politička globalizacija odnosi se na sposobnost uključivanja u međunarodnu političku suradnju. Mjeri se brojem multilateralnih ugovora potpisanih od 1945. godine, brojem članstava u međunarodnim organizacijama i mjerom za raznolikost ugovornih partnera (Gygli i sur., 2019). Prema Berdiev, Gomes, Saunoris, (2023) *de facto* i *de jure* mjere neovisnosti pravosuđa i financijske otvorenosti imaju različite utjecaje na gospodarski rast. Gygli i sur. (2019) uvode razliku između *de facto* i *de jure* mjere duž različitih dimenzija globalizacije, diferencijacije između trgovine, a financijska globalizacija unutar ekonomske dimenzije globalizacije i vremenski promjenjiva ponderiran varijable koje ulaze u indeks. Studija Bataka (2019) pokazuje da *de jure* globalizacija povećava gospodarski rast, dok *de facto* aspekt potkopava taj rast, odnosno *de facto* politička dimenzija globalizacije koči gospodarski rast. Međutim, to je još uvijek dokaz da *de jure*, *de facto* ekonomska globalizacija i *de jure* društvena globalizacija promiču gospodarski rast.

Slika 6 pokazuje kako se dva indeksa tijesno kreću od 1970. do 1990. godine, ali se *de jure* indeks kreće višom stopom nakon 1990. godine. Oba indeksa su 1990. godine bila blizu 45. U

2015. godini *de jure* indeks je bio 65, a *de facto* indeks bio je 55. Oni također pokazuju dvosmjerni odnos između *de facto* i *de jure* indeksi globalizacije. Ukupni KOF indeks globalizacije izračunava se prema kombinirajući *de facto* i *de jure* indekse. U nastavku na slici 6 plavom bojom označena je krivulja svjetskog KOF indeksa *de facto*, crvenom krivulja svjetskog KOF-a *de jure*, dok zelena krivulja prikazuje ukupni KOF indeks. Grafikon prikazuje kako su se dva indeksa globalizacije, *de facto* i *de jure*, mijenjala tijekom vremena. Nakon 1990. godine, *de jure* indeks (koji mjeri formalne aspekte globalizacije) počeo je brže rasti u odnosu na *de facto* indeks (koji mjeri stvarne aktivnosti), ukazujući na ubrzanje promjena u zakonima i politikama koje reguliraju globalnu trgovinu.

Slika 6 KOF globalizacijski indeks 1970-2015

Izvor: autor preuzeo iz: Kaytaz i sur., 2018

U nastavku Tablica 1 prikazuje ukupne globalizacijske indekse za prvih 50 zemalja svijeta u 2020. godini.

Tablica 1 Globalizacijski indeks top 50 u svijetu

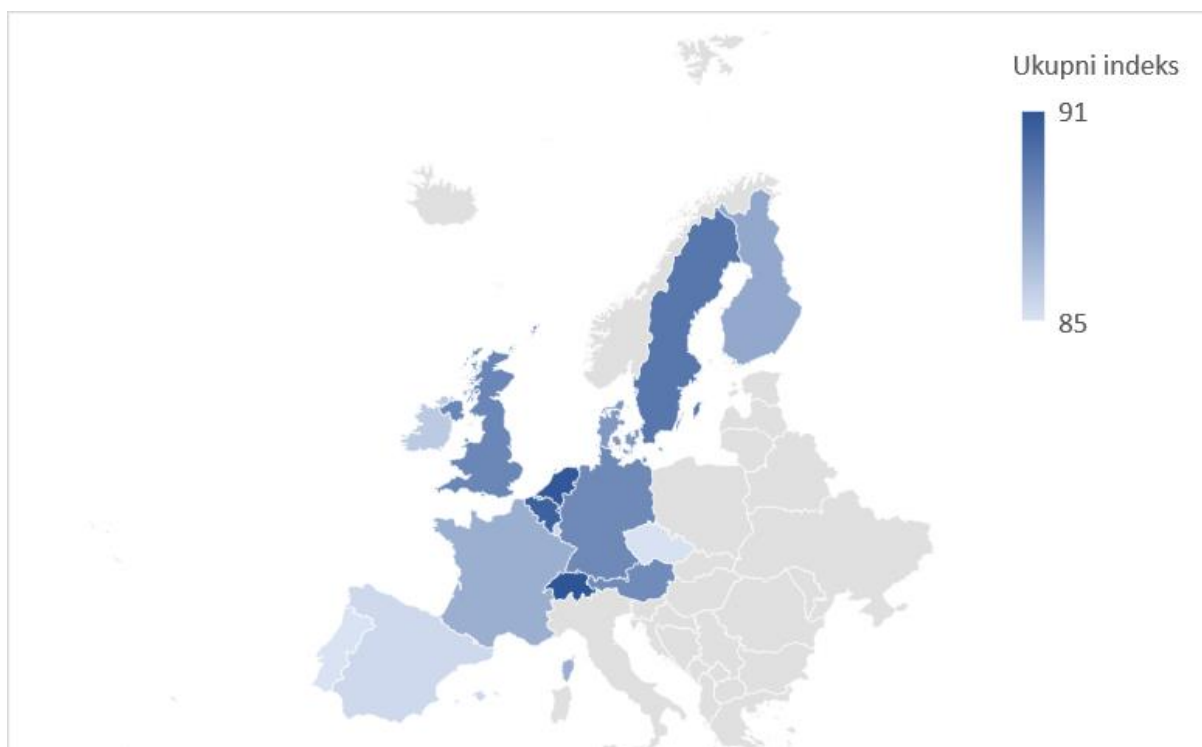
<i>Rang</i>	Država	Ukupni indeks globalizacije	Država	Indeks globalizacije de facto	Zemlja	Indeks globalizacije, de jure
1	Švicarska	91	Švicarska	90	Luksemburg	93
2	Nizozemska	90	Nizozemska	90	Švedska	93
3	Belgija	90	Belgija	89	Ujedinjena Kraljevina	92
4	Švedska	89	Irska	88	Finska	92
5	Ujedinjena Kraljevina	89	Austrija	87	Nizozemska	91
6	Njemačka	88	Danska	87	Švicarska	91
7	Austrija	88	Njemačka	86	Belgija	91
8	Danska	88	Singapur	86	Njemačka	91
9	Finska	87	Švedska	86	Španjolska	90
10	Francuska	87	Ujedinjena Kraljevina	85	Francuska	90
11	Irska	86	Malezija	84	Austrija	90
12	Luksemburg	85	Francuska	84	Danska	89
13	Španjolska	85	Norveška	83	Češka Republika	89
14	Češka Republika	85	Finska	83	Portugal	88
15	Portugal	85	Mađarska	83	Slovačka Republika	88
16	Norveška	85	Portugal	81	Estonija	88
17	Mađarska	84	Češka Republika	81	Kanada	87
18	Kanada	84	Grčka	80	Italija	87
19	Grčka	83	Kanada	80	Norveška	86
20	Singapur	83	Španjolska	80	Rumunjska	86
21	Slovačka Republika	83	Ujedinjeni Arapski Emirati	80	Grčka	86
22	Italija	83	Slovačka Republika	78	Poljska	86
23	Estonija	82	Luksemburg	78	Malta	86
24	SAD	81	Italija	78	SAD	85
25	Litva	81	Litva	78	Cipar	85
26	Hrvatska	81	Hrvatska	78	Mađarska	85
27	Poljska	81	SAD	77	Litva	84

28	Malezija	81	Srbija	77	Slovenija	84
29	Malta	81	Australija	77	Hrvatska	84
30	Australija	80	Estonija	77	Japan	84
31	Slovenija	80	Poljska	76	Latvija	84
32	Cipar	80	Malta	76	Irska	84
33	Rumunjska	79	Bugarska	76	Čile	83
34	Bugarska	79	Koreja, Rep	75	Australija	83
35	Srbija	78	Slovenija	75	Bugarska	82
36	Koreja, Rep	78	Tajland	75	Koreja, Rep	81
37	Latvija	77	Katar	74	Mauricijus	81
38	Ujedinjeni Arapski Emirati	76	Cipar	74	Singapur	81
39	Izrael	76	Ukrajina	73	Izrael	80
40	Čile	76	Rumunjska	73	Island	80
41	Japan	75	Novi Zeland	72	Srbija	80
42	Novi Zeland	75	Izrael	72	Urugvaj	79
43	Katar	73	Jordan	71	Novi Zeland	79
44	Ukrajina	73	Bahrein	71	Kostarika	79
45	Urugvaj	73	Kuvajt	71	Meksiko	78
46	Tajland	73	Hong Kong SAR, Kina	71	Malezija	78
47	Jordan	71	Libanon	70	Peru	78
48	Ruska Federacija	71	Ruska Federacija	70	Panama	77
49	Mauricijus	71	Južna Afrika	70	Gruzija	77
50	Meksiko	71	Latvija	69	Sjeverna Makedonija	75

Izvor: vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute, 2023

Iz tablice je primjetno kako prvih 7 mjesta zauzimaju zemlje EU zahvaljujući snažnoj političkoj integraciji i sporazumima o slobodnoj trgovini. Švicarska, Nizozemska i Belgija smatraju se *najglobaliziranijim* zemljama svijeta. Švicarska je snažno globalizirana u svim kategorijama o čemu više slijedi u nastavku (ekonomskim, društvenim i političkim). Švicarska drži titulu *najglobaliziranije* zahvaljujući visokoj razini međunarodne trgovinske integracije i izvozu kemijskih i farmaceutskih proizvoda.

Slika 7 Karta top 10 ukupnog globalizacijskog indeksa

Izvor: vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute, 2023

Slika 7 prikazuje rangiranje europskih zemalja prema ukupnom globalizacijskom indeksu. Na ovoj slici, zemlje koje su tamnije označene nalaze se na vrhu ljestvice i imaju viši ukupni globalizacijski indeks, što ukazuje na veću razinu globalne integracije. Suprotno tome, svjetlije označene zemlje imaju niži ukupni globalizacijski indeks (do 85 bodova), što sugerira da su manje globalno integrirane. Ovaj indeks uzima u obzir različite čimbenike poput trgovine, ekonomske integracije, političke suradnje i društvenih interakcija kako bi procijenio razinu globalizacije svake zemlje. Tamnije označene zemlje na vrhu ljestvice su one koje su usko povezane s globalnim trgovinskim mrežama, međunarodnim institucijama i otvorenim društvima. S druge strane, svjetlije označene zemlje mogu imati manje globalno integrirane ekonomije i manje aktivnu ulogu u međunarodnoj areni. Ova slika pruža vizualni prikaz kako se europske zemlje pozicioniraju u kontekstu globalne integracije, s naglaskom na njihov ukupni globalizacijski indeks i relativne pozicije u tom rangiranju.

4. DJELOVANJE GLOBALIZACIJE NA EU

Ovo poglavlje bavi se analizom djelovanja globalizacije na EU. Kroz 3 podpoglavlja analizirane su dimenzije djelovanja globalizacije, odnosno ekonomska, institucionalna i društvena dimenzija. Rezultati istraživanja Zeibote, Volkova i Todorov (2019) pokazuju, što je i logično, da utjecaj globalizacije na regionalni razvoj ovisi o stupnju razvoja dotične regije. Konkurentnost koja se temelji na produktivnosti, učinkovitosti i profitabilnost predstavlja sposobnost države ili regije da proizvodi izvozna dobra i usluge u okviru tržišta gospodarskih uvjeta koji uspješno konkuriraju na međunarodnom tržištu i u stanju su se tijekom daljnjeg razvoja razvijati i prelaziti u sljedeću, napredniju, fazu razvoja. One regije koje su na višem stupnju razvoja inovacija također su konkurentnije na globalnoj razini i mogu se lakše oduprijeti silama globalizacije. U slučaju EU uzroke i učinke globalizacije teško je izolirati od učinaka dublje regionalne integracije koja se često naziva „europeizacija“. Budući da se globalizacija dogodila u tandemu s regionalnom integracijom, ona dovodi do pitanja koja su specifična za europski slučaj. Je li EU subverzivno djelovala kao trojanski konj koji je pomogao uvesti globalizaciju u srce Europe ili je umjesto toga EU bila najbolja obrana Europe od njezinih negativnih učinaka? (Jacobv i Meunier, 2010). Analiza utjecaja globalizacije na Europsku uniju sugerira da taj utjecaj ovisi o razini razvoja pojedinih regija unutar EU-a. Regije koje su već na višoj razini razvoja i inovacija često su konkurentnije na globalnoj razini i bolje se mogu prilagoditi promjenama uzrokovanim globalizacijom. S obzirom na to, globalizacija nije samo izazov za EU, već i prilika za regije unutar nje da iskoriste svoje prednosti i postanu konkurentnije na svjetskom tržištu. Što se tiče odnosa između globalizacije i europeizacije, oni su kompleksni i variraju ovisno o perspektivi. Dok su neki možda zabrinuti da je EU pomogla uvesti globalizaciju u Europu, drugi bi tvrdili da je EU pružila okvir za zajedničko suočavanje s globalizacijom i zaštitu europskih interesa na globalnoj razini.

U nastavku, analizirani su specifični aspekte utjecaja globalizacije na EU, uključujući ekonomske, institucionalne i društvene dimenzije.

4.1. Ekonomska dimenzija djelovanja globalizacije na EU

Globalizacija tržišta bez presedana u posljednjih 50ak godina dovela je do pojave GCC-a (Global Competence Centers) i uspona globalnih kompanija i globalnih marki (Steenkamp,

2019). Ekonomska globalizacija prisiljava regionalne dionike da budu konkurentni ne samo na regionalnom, već i na globalnom tržištu. To je glavni uvjet procesa globalizacije koji utječe na regionalnu konkurentnost i također utječe na ekonomsku misao i teoriju. Svaka regija mora biti što konkurentnija za promociju međunarodnu konkurentnost svojih dionika i poticati njihovu aktivnost u određenoj regiji i/ili na globalnom tržištu (Zeibote, Volkova i Todorov, 2019). Mnoge su države ublažile ograničenja stranih ulaganja i prekograničnih financijskih transakcija nakon sredine 1980.-ih godina, što je dovelo do porasta financijske globalizacije. To ne ukazuje samo na ubrzanje prekograničnih financijskih transakcija, tokova, aktivnosti (*de facto*), već također odražava prilagodbu ukidanja propisa o kapitalnom računu, smanjenje ograničenja u stranim ulaganjima i širenje financijske otvorenosti (*de jure*). S ubrzanjem financijske globalizacije posljednjih desetljeća, velik broj studija raspravlja o njezinim ekonomskim posljedicama. Prema pojedinim studijama (kao na primjer, McKinsey Global Institute (2017), Reinhart, C. M. i Rogoff, K. S. (2009)), financijska globalizacija povezana je s većim gospodarskim rastom, porastom javnih dugova, poboljšanjem produktivnosti, širenje izvoza i poboljšana učinkovitost profita banaka. Također je utvrđeno da financijska globalizacija donosi neke negativne učinke na gospodarstvo, poput povećanja financijske volatilnosti, povećanja bankarskog rizika i povećanja nejednakosti dohotka (Zeng i sur., 2023). Svjetski godišnjak konkurentnosti analizira nekoliko vrsta ekonomske konkurentnosti izračunavanjem različitih indeksa. Razlog zašto se ranije spominjao samo KOF globalizacijski indeks, a sada se spominju različite indekse konkurentnosti, povezan je s fokusom svakog indeksa na specifične aspekte ekonomske i društvene konkurentnosti. Dok se KOF indeks globalizacije usredotočuje na globalnu integraciju zemalja, ostali indeksi kao što su Indeks globalne konkurentnosti (GCI), Indeks konkurentnosti rasta (GCI), Poslovna konkurentnost Indeks (BCI), i rangiranje digitalne konkurentnosti, fokusiraju se na različite aspekte ekonomske i poslovne konkurentnosti. Koristeći različite indekse, istraživači i analitičari mogu dublje proučavati specifične dimenzije ekonomske konkurentnosti, kao što su inovacije, infrastruktura, poslovno okruženje i digitalna transformacija. Svaki od tih indeksa pruža jedinstven pogled na konkurentnost i omogućuje bolje razumijevanje specifičnih snaga i izazova s kojima se zemlje suočavaju u globalnom gospodarstvu. Stoga, koristeći različite indekse konkurentnosti, istraživači mogu bolje ocijeniti različite aspekte ekonomske konkurentnosti i pružiti sveobuhvatniju sliku globalne konkurentske klime. Dakle, struktura regionalne konkurentnosti može se prilično lako odrediti. Međutim, stalno se mijenja osobito s razvojem moderne tehnologije. Istodobno, prilično je teško procijeniti operacionalizaciju čimbenika konkurentnosti. Znanstvena literatura identificira različite čimbenike regionalne konkurentnosti, a postoje i različiti klasifikacije tih

faktora. Stoga je ovo važno za procjenu postojećih ocjena konkurentnosti (Zeibote, Volkova i Todorov, 2019). Prema profesoru Michaelu Porteru, četiri su glavne odrednice koje služe kao temelj regionalnog konkurentne prednosti ili okruženje koje stvara i održava svaka regija (Zeibote, Volkova i Todorov, 2019):

1. **Proizvodni čimbenici** određuju položaj regije u odnosu na proizvodne čimbenike kao što su kvalificirana radna snaga i infrastruktura, koja je neophodna da bi se suprotstavilo silama konkurencije u a određeni sektor;
2. **Čimbenici potražnje** regionalnog tržišta povezani su s proizvodima i uslugama određenog sektora;
3. **Srodne i prateće industrije** odnose se na konkurentni sektori (poduzeća) na globalnom tržištu i prisutnost dobavljača ili srodnih industrija u regiji;
4. **Strategija, struktura i konkurencija** odnosno regionalni uvjeti za pojavu dionika, dionika organizacije i menadžmenta, kao i unutarnje konkurencije.

Europski trgovinski režim i brojni trgovinski sporazumi koje je sklopila EU čine je regijom dobrom za poslovanje. Najveći je trgovinski partner za 80 zemalja, ali i jedan od najvećih igrača u međunarodnoj trgovini, uz SAD i Kinu, s izvozom iz EU-a koji predstavlja više od 15% svjetskog izvoza (EU, 2023). Više od 80% europskih izvoznika su mala i srednja poduzeća (MSP). Izvoz trgovine i usluga EU-a porastao je s oko 1160 milijardi eura 2000. godine na 2900 milijardi eura 2018. godine (EU, 2023). Ujedno, 2017. godine zamijećen je povećani izvoz za 12% u Južnu Koreju, 10% u Kolumbiju te 7% u Kanadu (EU, 2023). Unutar EU-a, jedinstveno tržište ima za cilj ukloniti prepreke trgovini između zemalja EU-a. Jedinstveno europsko tržište najveće je gospodarsko područje bez prepreka na svijetu. BDP EU iznosi oko 13 trilijuna eura, a uključuje više od 500 milijuna ljudi. Procjenjuje se da je jedinstveno tržište EU stvorilo 2,8 milijuna radnih mjesta (EU, 2023). Ovo ukazuje na značajno povećanje izvoza u nekim zemljama kao što su Južna Koreja, Kolumbija i Kanada, što može biti rezultat trgovinskih politika i ekonomske aktivnosti tih zemalja. Također, naglašava se važnost jedinstvenog europskog tržišta, koje je najveće gospodarsko područje bez prepreka na svijetu i doprinosi značajnom broju radnih mjesta i gospodarskom rastu u Europi. U Tablici 2 prikazan je KOF globalizacijski indeks prema ekonomskoj dimenziji za top 50 zemalja svijeta. Prvo mjesto zauzeo je Singapur s 94 boda u ukupnom indeksu. Prve 22 zemlje imaju indeks preko 80. Usporedbe radi, svjetski prosjek u 2020. godini na temelju 185 zemalja je 57,27 bodova. Hrvatska je također iznad prosječna sa 74 boda za ukupni ekonomski globalizacijski indeks.

Povezivanjem s Tablicom 2, vidimo da su mnoge od tih zemalja koje su postigle visok izvoz također visoko rangirane na KOF globalizacijskom indeksu, što sugerira da su otvorene za međunarodnu trgovinu i ekonomsku integraciju. Hrvatska također pokazuje iznadprosječnu ekonomsku globalizaciju prema indeksu, što može ukazivati na njezinu otvorenost prema globalnoj trgovini i ekonomskoj interakciji.

Tablica 2 Ekonomska dimenzija top 50 KOF

Rang	Zemlja	Ekonomska globalizacija, ukupni indeks	Zemlja	Ekonomska globalizacija, de facto indeks	Zemlja	Ekonomska globalizacija, de jure indeks
1	Singapur	94	Singapur	99	Luksemburg	93
2	Nizozemska	90	Nizozemska	91	Singapur	90
3	Belgija	89	Ujedinjeni Arapski Emirati	90	Češka Republika	89
4	Irska	88	Belgija	90	Finska	89
5	Ujedinjeni Arapski Emirati	87	Irska	89	Švedska	89
6	Švicarska	86	Sejšeli	88	Estonija	89
7	Estonija	86	Hong Kong SAR, Kina	87	Nizozemska	89
8	Luksemburg	86	Švicarska	87	Belgija	88
9	Malta	86	Bahrein	86	Irska	87
10	Cipar	84	Malta	86	Portugal	87
11	Danska	84	Cipar	85	Ujedinjena Kraljevina	87
12	Švedska	84	Estonija	84	Danska	86
13	Hong Kong SAR, Kina	84	Mauricijus	84	Austrija	86
14	Finska	82	Kuvajt	82	Švicarska	86
15	Češka Republika	82	Danska	82	Španjolska	86
16	Mađarska	82	Luksemburg	81	Malta	85
17	Austrija	82	Katar	81	Francuska	85
18	Bahrein	81	Mađarska	81	Njemačka	85
19	Latvija	81	Andora	81	Slovačka Republika	85
20	Slovačka Republika	81	Libanon	80	Ujedinjeni Arapski Emirati	84
21	Mauricijus	81	Kajmanski otoci	80	Latvija	84
22	Litva	81	Litva	80	Cipar	83

23	Ujedinjena Kraljevina	80	Slovenija	79	Mađarska	83
24	Njemačka	80	Švedska	79	Rumunjska	82
25	Gruzija	79	Gruzija	78	Litva	82
26	Slovenija	78	Latvija	78	SAD	81
27	Portugal	78	Crna Gora	78	Kanada	81
28	Francuska	77	Austrija	78	Poljska	80
29	Sejšeli	77	Slovačka Republika	77	Japan	80
30	Katar	77	Farski otoci	77	Hong Kong SAR, Kina	80
31	Norveška	77	Malezija	77	Norveška	79
32	Španjolska	75	Brunej Darussalam	77	Italija	79
33	Crna Gora	75	Finska	76	Gruzija	79
34	Bugarska	74	Macao SAR, Kina	75	Grčka	79
35	Malezija	74	Mozambik	75	Izrael	79
36	Grčka	74	Njemačka	75	Mauricijus	78
37	Hrvatska	74	Češka Republika	75	Slovenija	77
38	Poljska	73	Maršalovi Otoci	74	Hrvatska	77
39	Kajmanski otoci	73	Mikronezija, hranjena sv.	74	Australija	77
40	Srbija	72	Srbija	74	Bahrein	77
41	Kuvajt	71	Džibuti	74	Čile	76
42	Rumunjska	71	Kiribati	74	Bugarska	75
43	Kiribati	71	Surinam	74	Peru	74
44	Kanada	71	Norveška	74	Meksiko	73
45	Mikronezija, hranjena sv.	70	Bugarska	73	Island	73
46	Panama	70	Ujedinjena Kraljevina	73	Katar	72
47	Macao SAR, Kina	70	Mongolija	73	Malezija	72
48	Sjeverna Makedonija	70	Barbados	73	Oman	72
49	Libanon	70	Kambodža	72	Novi Zeland	71
50	Italija	70	Ukrajina	72	Panama	71

Izvor: vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute (2023).

Jedna od ekonomskih dimenzija je svakako porez. Slična dinamika zaštite kamata snažna je u raspravama o globalnom oporezivanju. Frustrirana sporim napretkom na globalnoj razini, Komisija je 2018. godine predložila dvije direktive za oporezivanje digitalnog gospodarstva.

Prvi je predložio digitalni porez, dok je drugi predložio izmjenu definicije „stalne poslovne jedinice” uvođenjem pojma značajne digitalne prisutnosti u određivanju poreznih obveza EU-a. Komisija je to predvidjela kao privremene mjere dok su države članice razmatrale dugoročniju reformu globalnog poreznog sustava. Ipak, dugo vremena države članice nisu uspjele postići dogovor o takvoj reformi. Zemlje poput Danske, Estonije, Njemačke, Irske i Švedske usprotivile su se mjerama EU-a, tvrdeći da bi širi međunarodni prijedlozi Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) trebali prethoditi europskoj akciji. Ovaj zastoje doveo je do toga da je nekoliko država članica EU-a donijelo jednostrane digitalne poreze s klauzulama za zatvaranje kako bi se uklonile mjere u slučaju sporazuma na međunarodnoj ili razini EU-a. U međuvremenu, Komisija je nekoliko godina nastavila podržavati napore OECD-a i bila je posebno zabrinuta za ciljanje američkih tehnoloških tvrtki. Malo je postignuto jer su SAD blokirale napredak, dok su države EU-a glasale protiv nastojanja država u razvoju da se dogovore o dalekosežnijim porezima na multinacionalne tvrtke. Promjena američke administracije 2021. godine pokazala se odlučujućom i nakon mnogo godina zastoja postignut je međunarodni sporazum o minimalnoj globalnoj poreznoj stopi od 15 posto za velike tvrtke. Većina europskih vlada podržala je ovaj sporazum. Dok je skupina država članica, predvođena Estonijom i Irskom, u početku oklijevala krajem 2021. godine i one su pristale na novi porez (Ülgen, 2022). Kao što je navedeno prethodno u radu, ekonomska dimenzija obuhvaća: stvarne tokove: trgovinu, izravna strana ulaganja, upravljanje portfeljem, isplatu dohotka stranim državljanima i angažirani strani kapital (sve izraženo kao postotak BDP-a) i ograničenja trgovine, stranog kapitala putem fizičkih i ekonomske barijere, carinske stope, porezi i indeks kontrole kapitala (Dreher, 2006).

EU je najveći svjetski ulagač i glavni primatelj izravnih stranih ulaganja (FDI) drugih. EU se smatra najvećim svjetskim izvoznikom industrijske robe i usluga, a sama je najveće izvozno tržište za oko 80 zemalja. Godine 2020. Kina je preuzela poziciju glavnog trgovinskog partnera EU-a u robi iz SAD-a s ukupnim udjelom od 16,2% u 2021. godini u usporedbi s 14,7% za SAD. Otkako je Ujedinjeno Kraljevstvo napustilo EU, postalo je treći trgovinski partner EU-a za robu, s udjelom od 10,0% u cjelokupnoj trgovini robom. Ostali važni trgovinski partneri za robu, prema silaznom redoslijedu, su Švicarska (6,5%), Rusija (5,9%), Turska (3,7%), Norveška (3,1%), Japan (2,9%), Južna Koreja (2,5%) i Indija (2,1%) (Tablica 3) (Eurostat, 2023).

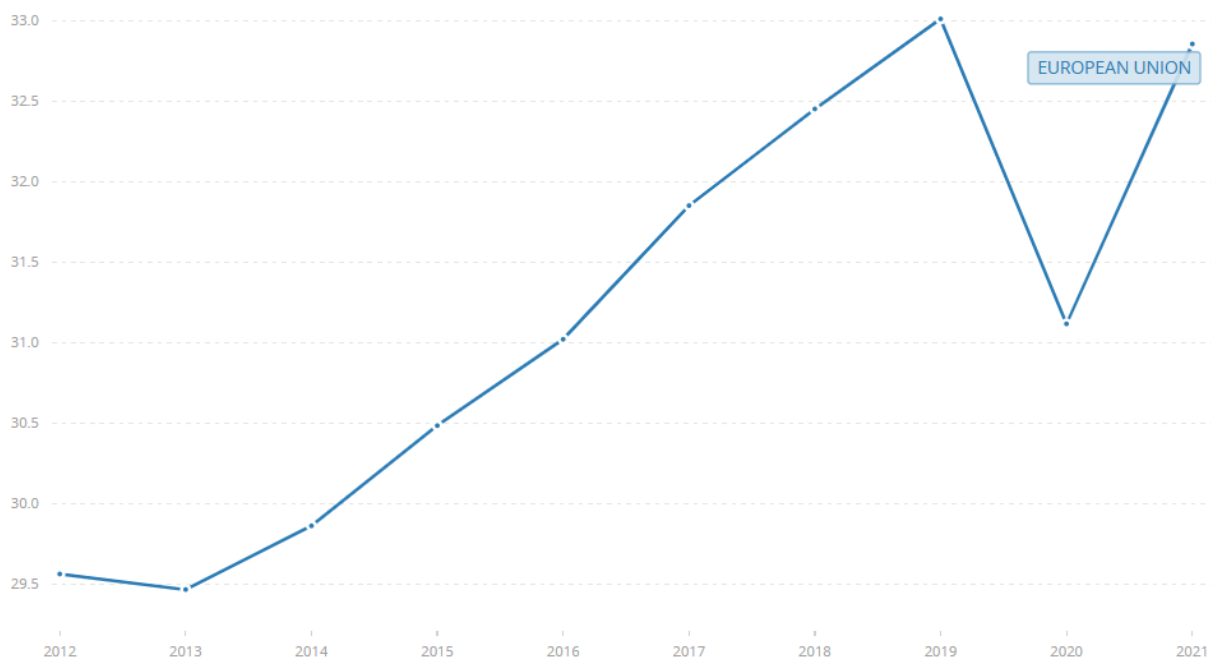
Tablica 3 Udio svjetskih FDI u 2020. (%)

<i>Zemlja</i>	Unutarnje zalihe	Vanjske zalihe
<i>EU</i>	21.7%	26.9%
<i>US</i>	26.1%	20.7%
<i>China</i>	4.6%	6.0%
<i>Canada</i>	2.7%	5.0%
<i>Japan</i>	0.6%	5.1%
<i>UK</i>	5.3%	5.2%

Izvor: vlastita izrada prema EU (2023)

Na temelju podataka iz Eurostata za 2023. godinu, možemo primijetiti varijacije u bruto domaćem proizvodu (BDP-u) po stanovniku u Europskoj uniji (EU) tijekom razdoblja od 2012. do 2021. godine. U 2021. godini, prosječni BDP po stanovniku u EU iznosio je 32.440 eura (slika 8). Ovi podaci odražavaju ekonomske promjene i rast u EU-u tijekom tog desetogodišnjeg razdoblja.

Slika 8 Kretanje BDP-a po stanovniku u EU, 2012.-2021. godina

Izvor: Eurostat (2023).

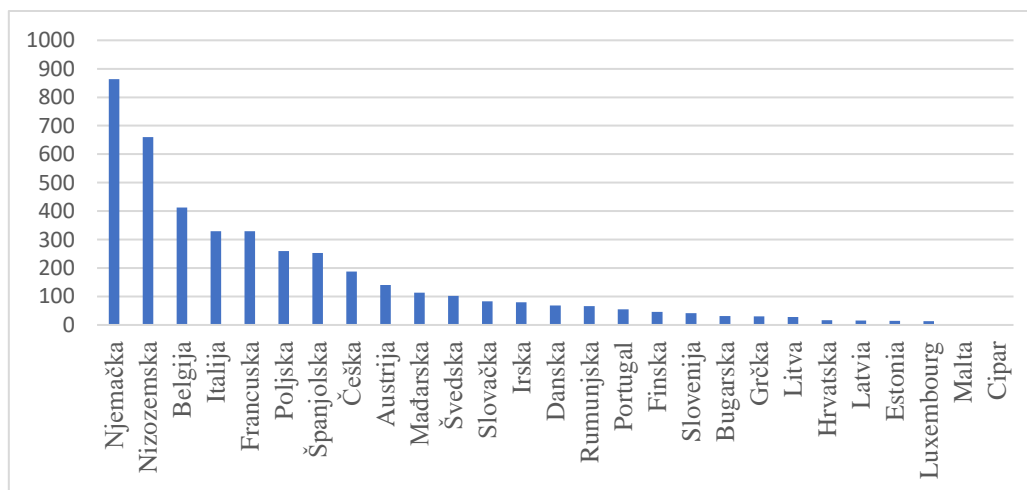
Postoje velike varijacije u vrijednosti izvoza robe po državama članicama partnerima unutar EU (Slika 9). Godine 2022. vrijednost robne izvozne trgovine unutar EU kretala se od 863 milijarde eura za Njemačku do nešto više od 1 milijarde eura za Cipar. Bilo je sedam država članica (Njemačka, Nizozemska, Belgija, Italija, Francuska, Poljska i Španjolska) čiji je izvoz robe partnerima u EU iznosio više od 200 milijardi eura u 2020., što je činilo 73 % ukupne vrijednosti intra-EU izvoz robe (Eurostat, 2023). Da bismo pravilno procijenili konkurentnost država članica EU u izvozu robe, trebali bismo preračunati vrijednost izvoza po stanovniku. Evo preračuna za nekoliko država članica EU:

Njemačka: 863 milijarde eura / broj stanovnika (približno 83 milijuna) \approx 10,397 eura po stanovniku.

Cipar: 1 milijarda eura / broj stanovnika (približno 0,87 milijuna) \approx 1,149 eura po stanovniku.

Ovi proračuni daju nam ideju o razlici u izvozu po stanovniku između Njemačke i Cipra. Njemačka ima značajno veći izvoz po stanovniku u usporedbi s Ciprom.

Slika 9 Izvoz članica EU

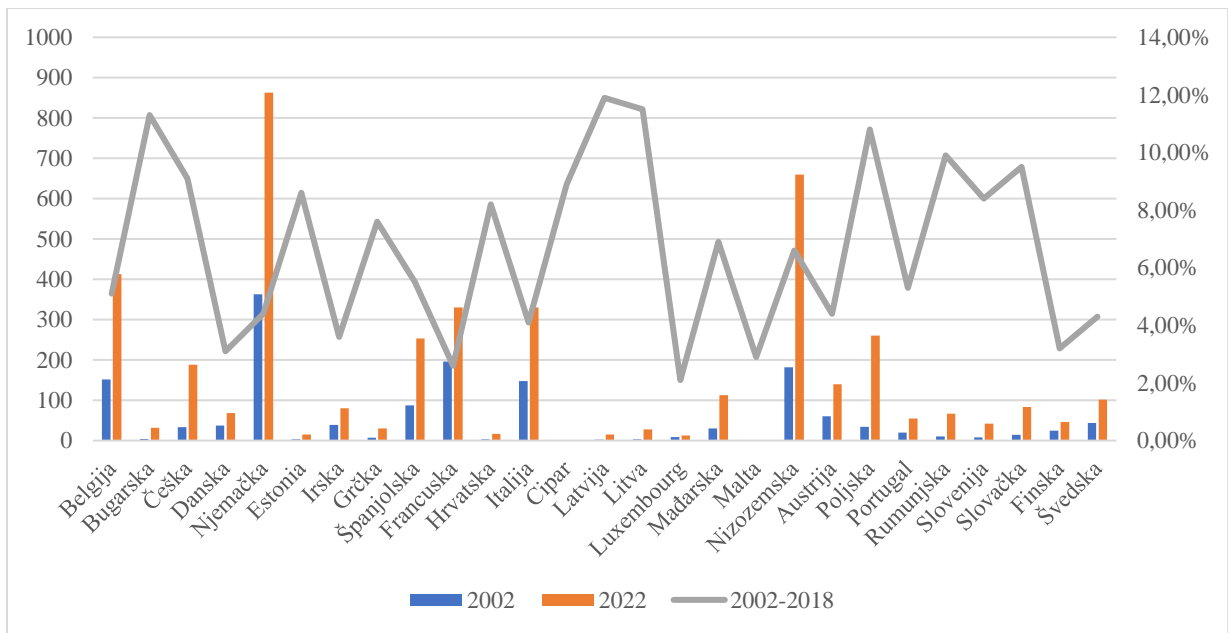

IZVOR: vlastita izrada prema Eurostat (2023)

Prema Eurostatu (2023) u 2022. godini u svim je državama članicama udio proizvedenih dobara bio veći od udjela primarnih dobara iako su postojale značajne razlike među državama članicama. Točnije, 2022. godini u svim državama članicama EU, veći dio ekonomske proizvodnje dolazi iz industrijskih i prerađenih dobara nego iz sirovina i poljoprivrednih

proizvoda. Ova razlika u strukturi ekonomija ukazuje na raznolikost gospodarskih aktivnosti unutar EU i različite razine industrijske razvijenosti među zemljama članicama. U Irskoj (9,8), Češkoj (8,7) i Slovačkoj (8,6) udio industrijske robe bio je više od osam puta veći od udjela primarnih dobara, dok su omjeri ispod dva pronađeni u Litvi (2,0), Latviji (1,9), Cipar (1,6) i Grčka (1,5) (Slika 10).

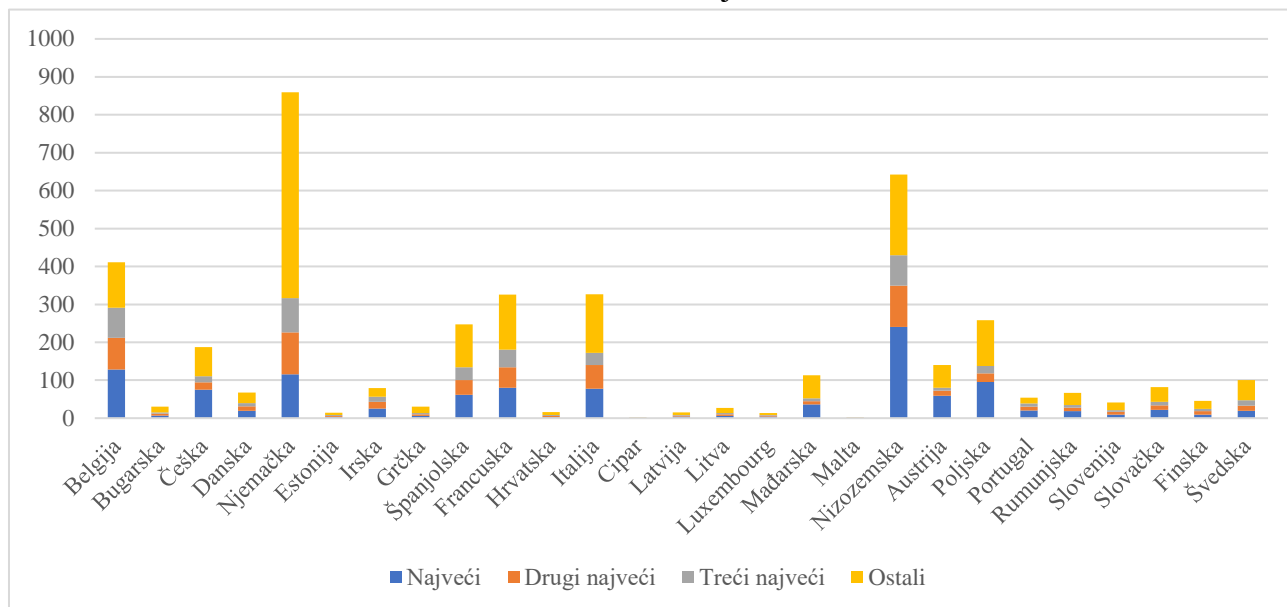
Slika 10 Udio proizvedenih dobara 2002-2022

Izvor: vlastita izrada prema Eurostat (2023)

Nakon prikaza udjela proizvedenih dobara 2002-2022. u nastavku slika 11 prikazuje izvoz među zemljama EU u 2022. godini.

Slika 11 Izvoz među zemljama EU

Izvor: vlastita izrada prema Eurostat (2023).

U 22 države članice tri najveća partnera čine više od 50 % izvoza unutar EU (Slika 11). Za daljnje četiri zemlje članice prva tri partnera imaju između 40 % i 50 % izvoza unutar EU-a. Samo je u Njemačkoj (37 %) taj udio ispod 40 %. Njemačka se najčešće (24 puta) pojavljivala kao prva od tri partnera; Francuska (11 puta) i Italija (9 puta) su sljedeća dva popularna partnera (Eurostat, 2023).

Proračun EU-a nije „igra s nulom sumom“. Svi uživaju dobrobiti članstva u EU-u, ona podrazumijevaju uživanja u putovanjima bez granica, pristupačnih telefonskih poziva iz inozemstva i koordiniranog odgovora EU-a na pandemiju korona virusa i njezine posljedice. Sve države članice EU-a imaju korist od toga što su dio homogenog tržišta. Neki od razloga su činjenica kako se zajednički suočavaju s izazovima kao što su migracije, borba protiv terorizma i klimatskih promjena, ali i bolja infrastruktura, moderniziranje javnih usluga i suvremenije liječenje. Što se tiče raspodjele rashoda državama članicama ista je po definiciji nesavršena jer ne simulira prednosti ingerencije u zajedničkom europskom projektu ili dodanu vrijednost proračuna EU-a. Rashodi koji idu isključivo u državu članicu mogu koristiti mnoštvu ili svima s obzirom na snažno prelijevanje rashoda EU-a ili se odnose na europsko javno dobro koje iziskuje zajedničko financiranje (EU, 2023).

Konstitucija indeksa globalizacije pretpostavlja da se svaka od varijabli transformira u indeks na skali od jedan do sto, gdje je sto maksimalna vrijednost za određenu varijablu što označava najvišu globalnu integracijsku razinu nekog društva (Radulović i Kostić, 2020). U Tablici 4 prikazan je ekonomski utjecaj globalizacije na gospodarstvo, pri čemu se ističu faktori koji imaju najveći utjecaj. Najznačajniji faktori u ovom kontekstu su trgovina stvarnim tokovima i ograničenja. Ovi čimbenici igraju ključnu ulogu u oblikovanju ekonomske dimenzije globalizacije i njenog utjecaja na gospodarstvo.

Tablica 4 KOF Global indeks (ekonomska globalizacija)

<i>Ekonomska globalizacija</i>	37%
<i>Trgovina stvarnim tokovima (% BDP-a)</i>	50%
<i>Tokovi izravnih stranih ulaganja (% BDP-a)</i>	18%
<i>Zalihe izravnih stranih ulaganja (% BDP-a)</i>	21%
<i>Portfeljna ulaganja (% BDP-a)</i>	19%
<i>Dohodak isplaćen stranim državljanima (% BDP-a)</i>	20%
<i>Ograničenja</i>	50%
<i>Skrivene prepreke uvozu</i>	24%
<i>Srednja tarifna stopa</i>	28%
<i>Porezi na trgovinu International (% tekućih prihoda)</i>	27%
<i>Ograničenja kapitalnih računa</i>	20%

Izvor: vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute (2023).

Nakon ekonomske dimenzije u nastavku slijedi više o institucionalnoj dimenziji i njenom djelovanju na globalizaciji.

4.2. Institucionalna dimenzija djelovanja globalizacije na EU

Mnogi politički teoretičari danas ističu da moderna demokracija i nacionalne države potječu iz Francuske revolucije, porijeklo suvremenog razumijevanja demokracije. Moderna politička misao je počela uzimati teritorijalnu nacionalnu državu zdravo za gotovo. Jedan leži na pretpostavci “nacionalna zajednica sudbine” koja smatra da se demokracija može razumjeti pozivanjem na snage i aktere unutar razgraničenog teritorija. Pojedini autori tvrde da se s pojačanim ekonomskim, političkim i društvenim odnosima preko granica, političke odluke i njihove posljedice prelijevaju preko granica političkih zajednica. Nacionalne zajednice nipošto ne oblikuju isključivo i ne utječu isključivo na odluke njihove vlade, a vlade ne određuju same sudbinu vlastitih građana (Näsström, 2003).

Studije koje ističu put od ekonomske globalizacije do populizma obično se temelje na teorijama ugrađenog liberalizma i hipotezi kompenzacije. U osnovi, ova teorija pretpostavlja da ekonomska globalizacija povećava volatilnost ekonomskih uvjeta, izlažući nacionalna gospodarstva šokovima. Istodobno, ekonomska globalizacija mijenja ekonomske strukture, stvarajući "gubitnike" u skladu sa Stolper-Samuelssonovim teoremom. Stolper-Samuelssonov teorem je ekonomska teorija koja ukazuje na to da promjene u cijenama proizvodnih faktora (kao što su plaće ili cijene kapitala) uzrokovane trgovinom mogu imati specifične distribucijske učinke (Ülgen, 2022). Na primjer, ako se zbog trgovine poveća potražnja za nekim proizvodom ili uslugom, cijena faktora proizvodnje koji su specifični za tu industriju (npr. vještine ili resursi potrebni za tu proizvodnju) također će porasti, a to može utjecati na dohodak određenih skupina ljudi. Ovaj teorem sugerira da ekonomska globalizacija može stvoriti dobitnike i gubitnike unutar društva, a gubitnici mogu razviti negativne stavove prema globalizaciji, što potencijalno može pridonijeti rastu populizma. Oba učinka može ublažiti socijalna država, ali globalizacija također znači da kapital postaje mobilniji među zemljama, ograničavajući mogućnosti kreatorima politike da kompenziraju gubitnike širenjem transfera financiranih porezima. Kada se globalizacija poveća, populistički (osobito desničarski tip) dobivaju popularnost nudeći nacionalizam i protekcijonizam kao alternativu ekonomskoj globalizaciji. Budući da protekcijonizam također smanjuje potrebu za kompenzacijskim transferima, socijalna država se može smanjiti, a populističke stranke mogu dodati niže poreze u svoje pakete politika (Bergh i Kärnä, 2021). Političko krojenje politika EU-a posebno je vrijedno pažnje u sektoru digitalne tehnologije. U veljači 2020. godine Komisija se orijentirala oko cilja „europskog tehnološkog suvereniteta” i naglasila da to zahtijeva napor da se smanji oslanjanje Europe na ostatak svijeta

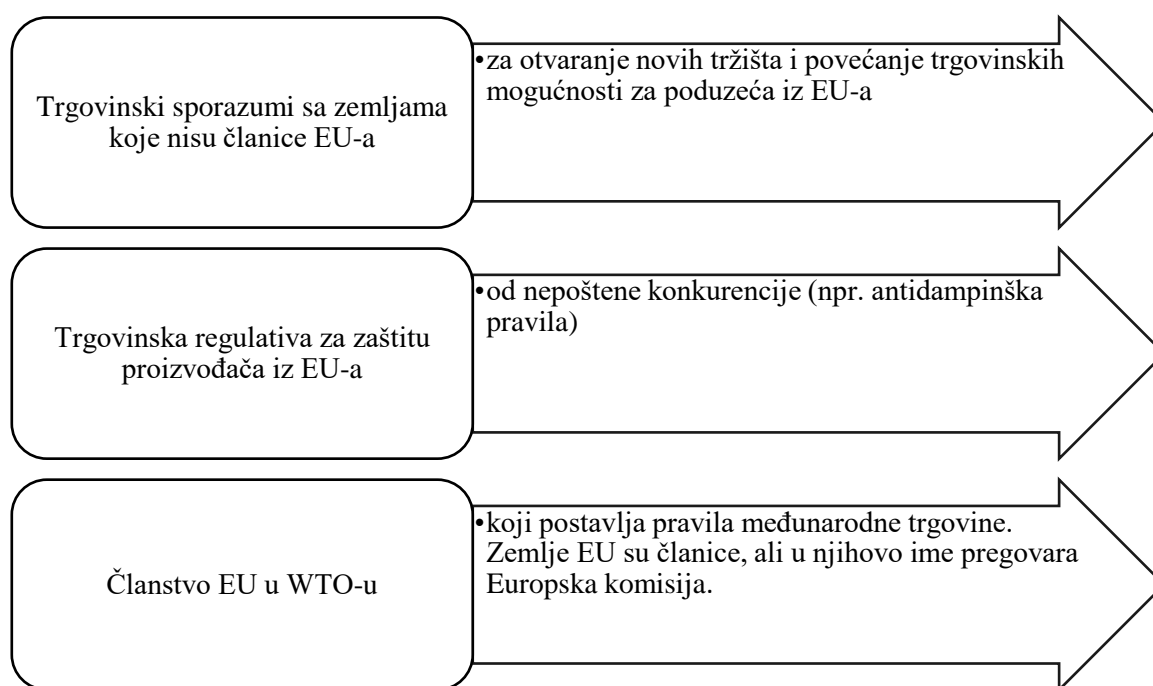
za važne tehnologije. U svom pismu o misiji krajem 2019. godine, europska Izvršna potpredsjednica Komisije Margrethe Vestager dobila je izričitu uputu za poticanje europske strateške autonomije u digitalnoj domeni. Europska kontrola nad europskim podacima pojavila se kao vodeći digitalni lajtmotiv. To je uključivalo dvije komponente: ograničavanje američkih tehnoloških divova i podupiranje samopouzdanja EU-a (Ülgen, 2022). U današnjem vremenu, europska težnja prema postizanju strateške autonomije u digitalnom sektoru ostaje izazovna i kompleksna. To uključuje napore za poticanje europskih tehnoloških kompanija i inovacija te stvaranje regulatornog okvira koji podržava konkurenciju i štiti privatnost podataka. Pitanja poput regulacije umjetne inteligencije, zaštite privatnosti i trgovinskih odnosa s globalnim igračima ostaju ključna za postizanje ovih ciljeva.

Tijekom mnogih desetljeća, EU je bila moćna sila u širenju međunarodne trgovine. Unija je podržavala multilateralne trgovinske sporazume, stvaranje Svjetske trgovinske organizacije (WTO) i postupno širenje trgovinske agende. U novije vrijeme, EU je nastojala održati rad WTO-a jer su razne njegove procedure atrofirale. Početkom 2010-ih krizom pogođena EU okrenula se mnogim, često suptilnim, oblicima protekcionizma. Međutim, umjesto da nastavi putem otvorenog protekcionizma, Unija je nedavno provela niz nijansiranih promjena u svojim međunarodnim trgovinskim politikama (Ülgen, 2022).

Prema rezultatima istraživanja Bergh i Kärnä (2021) članstvo u EU-u povezano je s oko 4-6 postotnih bodova (otprilike pola standardne devijacije) većim udjelom glasova za desničarske populističke stranke; učinak je relativno robusan. Netko bi mogao tvrditi da je članstvo u EU oblik globalizacije, u smislu da pojedinačne zemlje predaju dio suvereniteta transnacionalnom entitetu. Doista, slogan kampanje za Brexit bio je "Vratite kontrolu". Članstvo u EU utječe na europske zemlje na načine koji se razlikuju od onih koji se odnose na širu ekonomsku globalizaciju. Primamljivo je suprotstaviti taj nalaz navedenim ciljevima i vrijednostima Europske unije, uključujući toleranciju, uključenost, pravdu i nediskriminaciju, kao i socijalnu i teritorijalnu koheziju i solidarnost. Činjenica da je članstvo u EU povezano s većim desničarskim populističkim strankama stoga vjerojatno predstavlja politički neuspjeh. Rezultati studije Bergh i Karan (2021). sugeriraju da bi rasprava o populizmu i globalizaciji trebala napraviti jasnu razliku između globalizacije u obliku članstva u EU i suvereniteta, i globalizacije u obliku trgovine, pri čemu je samo ovo prvo u korelaciji s porastom populizma.

Trgovinska politika EU-a daje zemljama EU-a veću moć u bilateralnim pregovorima i u multinacionalnim tijelima kao što je Svjetska trgovinska organizacija (WTO). Trgovinska politika EU-a oslanja se na tri vrste alata (Slika 12) (EU, 2023).

Slika 12 Alati trgovinske politike EU

Izvor: vlastita izrada prema EU (2023)

Osim navedenih važno je istaknuti kako Europski parlament odlučuje o trgovini i ulaganjima s Vijećem koje predstavlja države članice. Parlament mora glasovati za međunarodne trgovinske sporazume prije nego oni stupe na snagu, a može utjecati na pregovore usvajanjem rezolucija (EU, 2023).

EU danas oblikuje vlastite sporazume o gospodarskom partnerstvu s afričkim, karipskim i pacifičkim državama (AKP) mnogo bliže svojim gospodarskim interesima nego prethodni sporazumi u okviru partnerstva Unije za AKP; zbog toga su mnoge afričke zemlje odbile potpisati takve sporazume. EU također koristi mnoge od bilateralnih trgovinskih sporazuma kako bi potaknuo treće zemlje da prihvate ograničenja intelektualnog vlasništva koja nadilaze Sporazum WTO-a o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS). Pristup Unije prešao je s ne recipročnog otvaranja tržišta na više recipročne trgovinske i investicijske politike. Kao dio ove promjene EU je mobilizirala vlastiti regulatorni utjecaj na *instrumentalnije* i oštrije načine. U posljednjih nekoliko godina Unija je uložila više napora da regulatorne standarde uvrsti na dnevni red WTO-a nego što je učinila za obveze daljnje liberalizacije trgovine. Navedena politika EU-a od 2015. godine naglašava potrebu koristiti vlastite regulatorne norme za zaštitu potrošača od mnogih vrsta uvoza. Nova inicijativa *Global*

Gateway, objavljena 2021. godine, ima za cilj poticanje trećih zemalja da usvoje europske norme i standarde, a kao sredstvo za postizanje tog cilja, Unija je mobilizirala ulaganje od nekoliko stotina milijuna eura. Općenito se smatra da je EU postala odlučnija u promicanju tehničkih propisa u pokušaju da zaštiti vlastitu komercijalnu prednost. Druge se sile žale da je to oblik mekog protekcionizma koji ometa pristup europskim tržištima i sve više se protive takvim propisima (Ülgen, 2022). Ova strategija odražava sve izraženiju odlučnost EU-a u promicanju svojih tehničkih propisa kako bi zaštitila svoju komercijalnu prednost. Međutim, treba napomenuti da se protivljenje takvim propisima povećava u nekim drugim globalnim silama koje smatraju da to može predstavljati oblik mekog protekcionizma i ometati njihov pristup europskim tržištima. U nastavku, tablica 5 prikazuje KOF Global indeks političke globalizacije.

Tablica 5 KOF Global indeks (politička globalizacija)

<i>Politička globalizacija</i>	25%
<i>Veleposlanstva u zemlji</i>	36%
<i>Članstvo u međunarodnim organizacijama</i>	35%
<i>Sudjelovanje u misiji Vijeća sigurnosti UN-a</i>	29%

Izvor: vlastita izrada prema Eurostat (2023)

Konstitucija indeksa globalizacije pretpostavlja da svaka od tih varijabli treba biti transformirana u indeks na skali od jedan do sto, pri čemu sto predstavlja maksimalnu vrijednost za određenu varijablu, što označava najvišu razinu globalne integracije u društvu (Radulović i Kostić, 2020). U Tablici 5 prikazan je politički utjecaj globalizacije na gospodarstvo. Najveći utjecaj u ovoj analizi pokazuju varijable kao što su broj veleposlanstava u zemlji i članstvo u međunarodnim organizacijama.

Tablica 6 KOF politički indeks globalizacije Svjetski TOP 50

Rang	Zemlja	Politička globalizacija, ukupni indeks	Zemlja	Politička globalizacija, de facto indeks	Zemlja	Politička globalizacija, de jure index
1	Italija	98	Francuska	96	Italija	100
2	Francuska	98	Italija	96	Francuska	100
3	Njemačka	98	Njemačka	96	Njemačka	100
4	Ujedinjena Kraljevina	97	Španjolska	95	Ujedinjena Kraljevina	99
5	Španjolska	97	Ujedinjena Kraljevina	95	Španjolska	99
6	Švedska	96	Austrija	94	Nizozemska	99
7	Belgija	96	Švedska	94	Belgija	99
8	Austrija	95	Belgija	93	Švedska	98
9	Švicarska	95	Švicarska	92	Švicarska	98
10	Nizozemska	95	Južna Afrika	92	Finska	97
11	Portugal	93	Portugal	91	Turska	97
12	Finska	93	Indija	91	Austrija	97
13	Turska	93	Nizozemska	90	Danska	96
14	Poljska	93	Poljska	90	Ruska Federacija	96
15	Danska	93	SAD	90	Portugal	95
16	SAD	92	Grčka	90	Poljska	95
17	Ruska Federacija	92	Kanada	90	Luksemburg	95
18	Indija	92	Koreja, Rep	89	Rumunjska	95
19	Grčka	91	Kina	89	SAD	94
20	Kanada	91	Danska	89	Argentina	94
21	Egipat, Arapski predstavnik	91	Finska	89	Egipat, Arapski predstavnik	94
22	Rumunjska	91	Egipat, Arapski predstavnik	89	Mađarska	94
23	Argentina	91	Brazil	89	Indija	93
24	Koreja, Rep	90	Turska	89	Grčka	93
25	Kina	90	Malezija	88	Kanada	93
26	Mađarska	90	Norveška	88	Ukrajina	93
27	Brazil	90	Ruska Federacija	88	Češka Republika	92
28	Norveška	89	Australija	88	Bugarska	92
29	Češka Republika	89	Irska	88	Koreja, Rep	91
30	Južna Afrika	89	Rumunjska	87	Kina	91

31	Ukrajina	88	Argentina	87	Meksiko	91
32	Australija	88	Indonezija	87	Brazil	91
33	Indonezija	88	Mađarska	86	Čile	91
34	Meksiko	87	Češka Republika	86	Slovačka Republika	91
35	Maroko	87	Maroko	84	Tunis	90
36	Čile	86	Srbija	84	Maroko	90
37	Bugarska	86	Ukrajina	83	Hrvatska	90
38	Srbija	85	Meksiko	83	Norveška	90
39	Slovačka Republika	85	Tajland	83	Peru	89
40	Hrvatska	85	Pakistan	83	Indonezija	88
41	Malezija	85	Nigerija	82	Slovenija	88
42	Nigerija	84	Čile	81	Australija	88
43	Pakistan	84	Kenija	80	Ekvador	88
44	Peru	84	Senegal	80	Nigerija	87
45	Tunis	83	Hrvatska	80	Urugvaj	87
46	Senegal	82	Bugarska	79	Japan	87
47	Gana	82	Peru	79	Gvatemala	86
48	Tajland	82	Gana	79	Srbija	86
49	Filipini	82	Slovačka Republika	79	Alžir	86
50	Irska	82	Etiopija	78	Južna Afrika	86

Izvor: vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute (2023)

Kroz tablicu 6 vidljivo je kako u top 50 za 2020. socijalni indeks prelazi 80 bodova čime pokazuje zavidnu prednost s obzirom da prosječni broj bodova na osnovu 191 zemlje iznosi 64,19 bodova. Veliki broj zemalja u top 50 su zemlje Europske Unije, Hrvatska je u ukupnom poretku 40., dok je prema *de facto* indeksu 45., a prema *de jure* 37.

Nakon ekonomske i institucionalne dimenzije u nastavku slijedi više o društvenoj dimenziji i njenom djelovanju na globalizaciji.

4.3. Društvena dimenzija djelovanja globalizacije na EU

Moderna društva karakteriziraju široko rasprostranjeni i trajni „rascjepi“, specifična struktura političkog sukoba koja duboko oblikuje njihove političke sustave. Potpuno razvijena društva trebala bi obuhvaćati tri ključna elementa: jasnu socio-strukturnu osnovu, koja može uključivati

faktore kao što su klasa ili religija; izražen kolektivni identitet među članovima tog društva; te poseban oblik političke organizacije koji odgovara toj skupini. Drugim riječima, društvo je više od puke skupine s različitim interesima. Te skupine moraju biti svjesne svojih zajedničkih interesa i razviti neki oblik grupne svijesti ili kolektivnog identiteta. Štoviše, potrebna je određena organizacijska struktura za artikuliranje navedenih interesa (Helbling i Jungkunz, 2020). Jedan od pojmova koji se često spominje zajedno s globalizacijom je nesigurnost. Postoji mnogo načina za definiranje nesigurnosti, neke od njih su: nesigurnost posla, nedostatak socijalne skrbi zaštitu, nesigurnost hrane i strah od terorizma. Kako god definirali nesigurnost, postoji široki konsenzus u literaturi o globalizaciji, odnosno da je globalizacija povećala ekonomsku, socijalnu i političku nesigurnost, čak i za one koji su od toga imali koristi (Gunter, Van Der Hoeven, 2004).

Suvremeni svijet doživio je znatnu kulturnu destrukciju. Na primjer, jezici su nestajali iznimnom brzinom, jednako zabrinjavajuće kao što su pojedine vrste izumirale. Naslijeđe domorodačkih naroda potkopano je ili izbrisano diljem svijeta. A visoka plima *konzumerizma* nametnula je kulturnu nivelaciju diljem svijeta, zahvaljujući mnoštvu globalnih agenata kao što je Google i Microsoft. S druge strane, percepcije kulturne homogenizacije u kontekstu globalizacije mogu biti pretjerana. Ono što se na površini čini kao isti *transplanetarni jezik* krije vrlo različite rječnike i razumijevanja u različitim društvenim kontekstima. Dakle, engleski s tržnica u Nairobiju nije engleski s škotskog gorja kao što ni Španjolski u četvrtima istočnog Los Angelesa nije španjolski u uredskim blokovima u Santiagu. Isto tako, kao istraživanje recepcije pokazalo je da različiti dijelovi *međusvjetske publike* mogu čitati jako puno različita značenja u *hollywoodskim blockbusterima*. S tim u vezi može se postaviti pitanje koliko daleko različiti gledatelji zapravo vide isti globalni film. Slično tome, globalni trgovci često moraju prilagoditi dizajn i oglašavanje *prekosvjetskih proizvoda* na način koji im je privlačan raznoliki kulturni konteksti. Čak i ikona globalne amerikanizacije poput McDonald'sa mijenja jelovnik diljem svijeta prema lokalnoj osjetljivosti (Aart Scholte, 2002).

U današnjem globaliziranom svijetu, postavlja se sve važnije pitanje odgoja i razvoja skladno duhovno prosvijećenih osoba. To je posebno relevantno jer proces globalizacije ima značajan utjecaj na ljudsku duhovnost i vrijednosti. Proces globalizacije uglavnom karakterizira razvoj međunarodnih ekonomskih odnosa, informacijske tehnologije te znanosti i tehnologije. Globalizacija nameće nove zahtjeve za brzim razvojem proizvodnje i osposobljavanjem odgovarajućeg kadra. To je zbog činjenice da je razvoj gospodarstva neraskidivo povezan s osposobljavanjem kvalificiranog osoblja (Abdurakhmonova i sur., 2021). Osim navedenog,

literatura koja analizira utjecaj globalizacije na rod pokriva niz kontroverzne aspekte i ostaje općenito neuvjerljiv. Iako je postojala određena tendencija koja zaključuje da je globalizacija mogla smanjiti rodne neravnoteže, uglavnom zbog povećanja stope sudjelovanja žena, novija literatura teži tome pokazuju da se diskriminacija žena ipak nastavlja. Svakako je postignut određeni napredak u društvenom statusu žena, na temelju činjenice da je stopa sudjelovanja žena porasla (Gunter, Van Der Hoeven, 2004).

Globalna ekonomija, jednostavnost putovanja i transnacionalna komunikacija povećala je međunarodnu populaciju, mobilnost i ponuđene mogućnosti migracije koje dosad nisu bile dostupne mnogima. Zbog nekoliko sfera globalizacije u 21. stoljeću veze sa europskim zemljama ostaju jake i dostupne su gotovo svim međunarodnim migrantima. Rastuće međunarodne doznake, širenje transnacionalnih zajednica, povećanje međunarodne radne migracije (uključujući sezonske i serijske migracije i programe gostujućih radnika) i rastuća dijaspora neke su od utjecajnih posljedica globalizacije na migraciju (Segal, 2019). Utvrđeno je da tehnološke promjene, fiskalna štednja potaknuta krizom, imigracija i kulturni problemi igraju važnu ulogu u stvaranju politički posljedičnih podjela (Colantone Ottaviano i Stanig, 2022).

Ekstremna nezaposlenost, siromaštvo i nemogućnost preživljavanja u lošim ekonomskim prilikama u domovini osobe ne kvalificira kao izbjeglice. Iako netko može biti žrtva ekonomije zemlje, nitko nije progonjen zbog svojih etničke pripadnosti ili rase, misli ili uvjerenja, a nečiji život nije u opasnosti. Ekonomski migranti su zapravo dobrovoljni migranti koji traže poboljšane ekonomske mogućnosti (Segal, 2019). U EU Fond za azil, migracije i integraciju (AMIF)EN uspostavljen je za razdoblje 2021. – 2027. s ukupno 9,88 milijardi eura. Fond ima za cilj daljnje jačanje nacionalnih kapaciteta i poboljšanje postupaka za upravljanje migracijama, kao i jačanje solidarnosti i podjele odgovornosti između država članica, posebno putem hitne pomoći i mehanizma premještanja. Ciljevi AMIF-a odražavaju napore EU-a da se bolje nosi s izazovima migracija i pruži potrebna podrška izbjeglicama i migrantima u procesu integracije u društvo.

Četiri AMIF cilja:

1. ojačati i razviti sve aspekte zajedničkog europskog sustava azila, uključujući njegovu vanjsku dimenziju
2. poduprijeti zakonitu migraciju u države članice, uključujući doprinos integraciji državljana trećih zemalja

3. doprinijeti suzbijanju nezakonite migracije i osigurati učinkovitost povratka i remisije u trećim zemljama
4. povećati solidarnost i podjelu odgovornosti među državama članicama, posebno prema onima koji su najviše pogođeni izazovima migracija i azila (EU, 2023).

S obzirom kako je telefonski promet jedan od elemenata društvene globalizacije važno je naglasiti da prema EU (2023) Europljani plaćaju niže i ograničene naknade za pozive unutar EU ili pozivanje drugih zemalja EU. Uredba kojom se uvode ograničenja unutar EU-a osigurava da ta pravila neće narušiti tržišno natjecanje, inovacije i ulaganja. To znači da nacionalna regulatorna tijela mogu, u iznimnim okolnostima, odobriti odstupanje od regulacije cijena komunikacija unutar EU-a.

Što se tiče međunarodnog turizma Europa je najposjećenija turistička regija na svijetu, a unutar nje EU prima nešto manje od polovice ukupnih međunarodnih dolazaka. Ipak, kao rezultat rastućeg turizma u mnogim brzorastućim gospodarstvima, Europa postupno gubi tržišni udio u globalnom turizmu (Estol, Camilleri, Font, 2018). Turizam igra važnu ulogu u gospodarstvu EU-a. To je treća najveća socioekonomska aktivnost u EU (nakon trgovine i sektor distribucije i građevinarstva), te ima sveukupni pozitivan učinak na gospodarski rast i zapošljavanje. Sa svojim relativno kratkim udaljenostima i dobrom infrastrukturom i područjem putovanja bez granica unutar schengenske zone putovanja u EU-28 karakteriziraju češća, ali kraća putovanja (Barišić i Cvetkoska, 2019).

Prema EU (2023) televizija je u 2022. godini i dalje najkorišteniji oblik medija 94% Europljana gledaju televiziju putem televizora ili interneta barem jednom tjedno, a više od osam od deset gledaju ga svakodnevno ili gotovo svakodnevno (81%). Nešto više od sedam od deset Europljana sluša radio barem jednom tjedno (71%). Više od dvije trećine Europljana čita vijesti na internetu barem jednom tjedno (67%). Nešto manje od polovice Europljana čita pisani tisak barem jednom tjedno (48%).

Tablica 7 KOF Global indeks (društvena globalizacija)

<i>Društvena globalizacija</i>	39%
<i>Podaci o osobnom kontaktu</i>	30%
<i>Telefonski promet (% BDP-a)</i>	13%
<i>Prijenosi (% BDP-a)</i>	6%

<i>Međunarodni turizam (% ukupnog stanovništva)</i>	28%
<i>Strano stanovništvo (% ukupnog stanovništva)</i>	26%
<i>Međunarodna pisma (po glavi stanovnika)</i>	28%
<i>Podaci o protoku informacija</i>	35%
<i>Korisnici interneta (na 1000 ljudi)</i>	25%
<i>Televizija (na 1000 ljudi)</i>	25%
<i>Trgovinske novine (% BDP-a)</i>	21%
<i>Radio (na 1000 osoba)</i>	29%
<i>Podaci o kulturnoj blizini</i>	35%
<i>Broj McDonald'sovih restorana (po glavi stanovnika)</i>	40%
<i>Broj Ikea trgovina (po glavi stanovnika)</i>	41%
<i>Knjige zamjene (% BDP-a)</i>	19%

Izvor: Vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute (2023).

Konstitucija indeksa globalizacije pretpostavlja da se svaka od varijabli transformira u indeks na skali od jedan do sto, gdje sto je maksimalna vrijednost za određenu varijablu što znači najviše globalna integracijska razina nekog društva (Radulović i Kostić, 2020). Tablica 7 prikazuje društveni utjecaj globalizacije na gospodarstvo, a najvažniji pokazatelji koji odražavaju taj utjecaj su broj McDonald's restorana i Ikea trgovina. Ovi pokazatelji ukazuju na prisutnost i širenje globalnih brendova i kompanija u različitim zemljama. Broj McDonald's restorana i Ikea trgovina može biti indikativan za mjeru integracije zemalja u svjetsku ekonomiju i globalne trgovinske tokove.

Globalni maloprodajni trgovac hranom McDonald's upravljao je i franšizirao ukupno 40 275 restorana diljem svijeta u 2022. godini, što je porast u odnosu na 40 031 restorana u 2021. godini. U EU, Francuska je predvodnik s 1500 McDonalds restorana odnosno 22,3 restorana po osobi na milijun stanovnika. Što se tiče IKEE u Europi je ukupno 277 IKEA trgovina početkom 2023. U Europi Njemačka je predstavnik s najviše IKEA-a trgovina, odnosno više od 53 trgovine, slijedi ju Francuska s 30 trgovina (Eurostat, 2023).

Tablica 8 KOF socijalni indeks globalizacije Svjetski TOP 50

Rang	Zemlja	Socijalna globalizacija, ukupni indeks	Zemlja	Socijalna globalizacija, de facto indeks	Zemlja	Socijalna globalizacija, de jure indeks
1	Luksemburg	90	Singapur	95	Monako	93
2	Hong Kong SAR, Kina	90	Hong Kong SAR, Kina	95	Lihtenštajn	93
3	Monako	90	Macao SAR, Kina	94	Farski otoci	92
4	Švicarska	90	Ujedinjeni Arapski Emirati	94	Estonija	92
5	Macao SAR, Kina	90	Kanada	92	Malta	91
6	Kanada	90	Katar	92	Luksemburg	91
7	Lihtenštajn	89	Bahrein	92	Švedska	90
8	Ujedinjena Kraljevina	89	Švicarska	92	Norveška	90
9	Norveška	89	Luksemburg	90	Ujedinjena Kraljevina	89
10	Irska	88	Australija	90	Island	89
11	Austrija	88	Danska	89	Bahami,	89
12	Švedska	88	SAD	89	Palau	89
13	Njemačka	88	Austrija	89	Bermudi	89
14	Singapur	87	Izrael	89	Švicarska	89
15	Nizozemska	87	Njemačka	88	Irska	89
16	Australija	87	Ujedinjena Kraljevina	88	Slovačka Republika	88
17	Danska	87	Norveška	88	Finska	88
18	Andora	87	Nizozemska	87	Sveta Lucija	88
19	Finska	86	Irska	87	Andora	88
20	Francuska	86	Francuska	87	Sveti Kristofor i Nevis	88
21	Cipar	86	Malezija	87	Cipar	88
22	Belgija	85	Monako	86	Slovenija	88
23	Izrael	85	Aruba	86	Litva	87
24	SAD	85	Saudijska Arabija	86	Novi Zeland	87
25	Malta	85	Andora	86	Antigva i Barbuda	87

26	Bahami,	85	Belgija	85	Nizozemsk a	87
27	Island	84	San Marino	85	Njemačka	87
28	San Marino	84	Švedska	85	Kanada	87
29	Litva	84	Finska	84	Austrija	87
30	Novi Zeland	84	Cipar	83	Španjolska	87
31	Hrvatska	84	Lihtenštajn	83	Barbados	86
32	Grčka	84	Portugal	83	Grčka	86
33	Slovačka Republika	84	Hrvatska	83	Japan	86
34	Češka Republika	84	Češka Republika	82	Hrvatska	86
35	Aruba	84	Grčka	82	Belgija	85
36	Estonija	84	Novi Zeland	81	Mauricijus	85
37	Malezija	83	Litva	81	Kostarika	85
38	Španjolska	83	Mađarska	81	Češka Republika	85
39	Portugal	83	Bahami,	81	Francuska	85
40	Farski otoci	82	Latvija	79	Hong Kong SAR, Kina	85
41	Latvija	82	Island	79	Koreja, Rep	85
42	Koreja, Rep	82	Španjolska	79	Australija	85
43	Katar	81	Slovačka Republika	79	Crna Gora	85
44	Italija	80	Italija	79	Macao SAR, Kina	84
45	Japan	80	Malta	78	Danska	84
46	Bermudi	80	Koreja, Rep	78	Čile	84
47	Mađarska	80	Nova Kaledonija	78	Urugvaj	84
48	Slovenija	80	Jordan	78	Latvija	84
49	Ujedinjeni Arapski Emirati	79	Brunej Darussalam	77	San Marino	84
50	Nova Kaledonija	78	Kuvajt	77	Portugal	83

Izvor: vlastita izrada prema KOF Swiss Economic Institute (2023)

Kroz tablicu 8 vidljivo je kako u top 50 za 2020. godinu socijalni indeks prelazi 75 bodova čime pokazuje zavidnu prednost s obzirom da prosječni broj bodova na osnovu 191 zemlje iznosi 63,76 bodova. Veliki broj zemalja u top 50 su zemlje EU, Hrvatska je u ukupnom poretku 31, dok je prema *de facto* indeksu 33, a prema *de jure* 34.

5. ZAKLJUČAK

Rasprave oko početka globalizacije ostaju kontroverzne jer nema jasnog definiranog trenutka njezinog početka. Neki povjesničari vjeruju da je globalizacija mogla započeti kada je budistički vođa Chandragupta povezoao trgovinu, religiju i vojsku, dok drugi ukazuju na vladavinu Džingis-kana kao mogući početak. Postoje i stručnjaci koji smatraju da se uspon globalizacije može povezati s 1492. godinom, kada je Kristofor Kolumbo krenuo na svoje prvo putovanje prema Novom svijetu. Iako mnogi ljudi globalizaciju smatraju fenomenom dvadesetog stoljeća, proces se odvija tisućljećima. Iako postoje kontroverze oko početka globalizacije, pojam globalizacije je jasan. Globalizacija je proces kojim se ideje, znanje, informacije, roba i usluge šire svijetom. U poslovanju se pojam koristi u ekonomskom kontekstu za opisivanje integriranih gospodarstava obilježenih slobodnom trgovinom, slobodnim protokom kapitala među zemljama i lakim pristupom stranim resursima, uključujući tržišta rada, kako bi se maksimizirali povrati i koristi za opće dobro.

U posljednjih 50ak godina, globalizacija tržišta dovela je do uspona globalnih kompanija i marki. Regionalni dionici moraju biti konkurentni na globalnom tržištu, što utječe na regionalnu konkurentnost i ekonomsku misao. Regije moraju promovirati međunarodnu konkurentnost svojih dionika kako bi potaknule njihovu aktivnost u regiji i na globalnom tržištu. Globalizacija mijenja način na koji nacije, tvrtke i ljudi međusobno djeluju, također promiče kulturnu razmjenu ideja. Uklanja prepreke koje postavljaju geografska ograničenja, političke granice i politička ekonomija.

Globalizacija u EU može se definirati kao povećana integracija europskih gospodarstava i globalni doseg poduzeća i organizacija izvan tradicionalnih nacionalnih granica. Učinci globalizacije u EU uključuju povećanu trgovinu, povećanu integraciju kulture i općenito veći mir i prosperitet. Ali i sukob kultura i rasprava o imigraciji, kao i valoviti učinci ekonomskih poteškoća u jednoj zemlji koji se šire na druge. Kada je riječ o EU važno je istaknuti kako svi članovi uživaju dobrobiti članstva, poput putovanja bez granica, pristupačnih telefonskih poziva i koordiniranog odgovora na pandemiju. Sve države članice imaju koristi od homogenog tržišta i zajedničkog suočavanja s izazovima poput migracija, terorizma i klimatskih promjena. Raspodjela rashoda državama članicama je nesavršena jer ne simulira prednosti zajedničkog europskog projekta ili dodanu vrijednost proračuna EU-a. Rashodi koji idu isključivo u državu članicu mogu koristiti svima zbog prelijevanja rashoda EU-a ili se odnose na europsko javno dobro koje iziskuje zajedničko financiranje.

Dreher je 2006. godine uveo indeks globalizacije, koji uzima u obzir tri ključne dimenzije: ekonomsku, društvenu i političku. Ekonomska dimenzija analizira stvarne tokove trgovine i investicija, kao i ograničenja u tim procesima. Društvena dimenzija fokusira se na širenje ideja, kultura i informacija preko granica, uzimajući u obzir osobne kontakte, protok informacija i kulturnu bliskost. Politička dimenzija konstruirana je na temelju političkih aspekata globalizacije, uključujući broj stranih veleposlanstava, članstvo u međunarodnim organizacijama i sudjelovanje u mirovnim misijama i ugovorima UN-a. Revidirani indeks globalizacije zadržava iste tri dimenzije, ali dodaje dvije nove mjere: *de jure* i *de facto*. *De jure* se odnosi na formalne aspekte globalizacije, uključujući zakone i sporazume koji reguliraju međunarodne odnose. *De facto* analizira stvarne prakse i aktivnosti u globalizaciji, kao što su stvarni tokovi kapitala, ljudi i informacija. Studije koje povezuju ekonomsku globalizaciju s populizmom obično se pozivaju na teorije ugrađenog liberalizma i hipotezu kompenzacije. Ekonomski globalizacija može stvarati ekonomske nesigurnosti i gubitnike, a socijalna država može samo djelomično ublažiti te učinke. To može potaknuti popularnost populističkih pokreta koji nude nacionalističke i protekcionističke alternative. U kontekstu EU-a, naglasak na europskom tehnološkom suverenitetu i kontrolu nad podacima odražava nastojanja EU-a da se zaštiti u doba digitalne globalizacije. Društvena dimenzija globalizacije također ima utjecaj na gospodarstvo, gdje faktori kao što su broj McDonald's restorana i Ikea trgovina igraju ključnu ulogu. Suvremeni svijet doživio je i kulturne promjene, ali percepcije kulturne homogenizacije mogu biti pretjerane jer različiti dijelovi svijeta mogu različito interpretirati globalne medije i proizvode. Osim toga, u EU-u su smanjene naknade za međunarodne pozive, turizam je važan gospodarski sektor, a mediji, posebno televizija i internet, igraju ključnu ulogu u informiranju građana.

S obzirom na geopolitičke događaje kao što je agresija Rusije na Ukrajinu, poremećaji u svjetskim trgovinskim tokovima, inflacija i njihov potencijalni utjecaj na globalnu ekonomiju, možemo primijetiti kako se ovi faktori preslaguju i oblikuju nove dinamike u svijetu. Globalizacija je kompleksna i dinamična sila koja povezuje svijet, ali isto tako može prenositi rizike i izazove iz jednog dijela svijeta u drugi. Geopolitički događaji i trgovinski poremećaji mogu uzrokovati poremećaje u globalnom ekonomskom sustavu, što može imati posljedice na ekonomije EU i druge regije. Povećanje inflacije i promjene u svjetskim trgovinskim obrascima također mogu utjecati na cijene, potrošnju i trgovinu unutar EU-a. Sve ovo ukazuje na potrebu za dinamičnim pristupom ekonomskom i geopolitičkom upravljanju kako bi se odgovorilo na izazove koje donosi globalizacija i očuvala stabilnost i prosperitet EU i svijeta u cjelini.

S obzirom kako je predmet rada analiza načina i opsega djelovanja globalizacije na razvoj Europske unije zaključno je kako je globalizacija u Europskoj uniji donijela jedinstvene izazove i dinamiku, a istu EU planira iskoristiti na najbolji mogući način te globalizaciju iskoristiti kao pozitivan, a ne negativan trend.

LITERATURA

1. Aart Scholte, J. (2002). What is globalization? The definitional issue—again. *109*(2), 2-34.
2. Abdurakhmonova, M. M., ugliMirzayev, M. A., Karimov, U. U., & Karimova, G. Y. (2021). Information Culture And Ethical Education In The Globalization Century. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, *3*(03), 384-388.
3. Ademuyiwa, I. (2019). The global interplay between trade, geopolitical and commodity shocks. In *The global interplay between trade, geopolitical and commodity shocks: Ademuyiwa, Idris*.
4. Al-Rodhan, N. R. F. (2006). Definitions of Globalization: Ambassador Gérard Stoudmann. A Comprehensive Overview and a Proposed Definition. *The International Relation and Security Network*, Zurich.
5. Barišić, P., & Cvetkoska, V. (2019). Analyzing the Efficiency of Travel and Tourism in the European Union. *Springer Proceedings in Business and Economics*, 167–186.
6. Berdiev, A. N., Gomes, B., & Saunoris, J. W. (2023). Revisiting the nexus between globalisation and the shadow economy: Untying the influences of de jure versus de facto globalisation. *The World Economy*, *46*(1), 27-54.
7. Bergh, A., & Kärnä, A. (2021). Globalization and populism in Europe. *Public Choice*, *189*(1-2), 51-70.
8. Broz, J. L., Frieden, J., & Weymouth, S. (2021). Populism in place: the economic geography of the globalization backlash. *International Organization*, *75*(2), 464-494.
9. Chhabra, P. K. (2015). Dimensions of Globalization. University Institute of Legal Studies, Mohali, India. Available at-<http://oaji.net/articles/2015/1250-1434253215.pdf>.
10. Colantone, I., Ottaviano, G., & Stanig, P. (2022). The backlash of globalization. In *Handbook of International Economics* (Vol. 5, pp. 405-477). Elsevier.
11. Dreher, A. (2006). Does globalization affect growth? Evidence from a new index of globalization. *Applied economics*, *38*(10), 1091-1110.
12. Estol, J., Camilleri, M. A., & Font, X. (2018). European Union tourism policy: an institutional theory critical discourse analysis. *Tourism review*.
13. Eidgenössische Technische Hochschule Zürich (2023). KOF Index of Globalization. Dostupno na: <https://kof.ethz.ch/en/news-and-events/media/press-releases/2018/01/kof-globalisation-index-globalisation-down-worldwide-in-2015.html> (pristupljeno: 9.6.2023.)

28. McKinsey & Company. (2017). Reinventing Construction: Route to Higher Productivity. Dostupno na: <https://www.mckinsey.com/~/media/McKinsey/Business%20Functions/Operations/Our%20Insights/Reinventing%20construction%20through%20a%20productivity%20revolution/MGI-Reinventing-Construction-Executive-summary.pdf> (pristupljeno: 1.5.2023.)
29. Nshimbi, C. (2009). Globalization and the Threat of Marginalization. SSRN Electronic Journal, 1-16.
30. Näsström, S. (2003). What Globalization Overshadows. *Political Theory*, 31(6), 808–834.
31. O'Rourke, K. H. (2019). Economic history and contemporary challenges to globalization. *The Journal of Economic History*, 79(2), 356-382.
32. Radulović, M. i Kostić, M. (2020). Globalizacija i ekonomski rast ekonomija Eurozone. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci*, 38 (1), 183-214.
33. Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). *This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton University Press.
34. Robertson, R. (1990). Mapping the global condition: Globalization as the central concept. *Theory, Culture & Society*, 7(2-3), 15-30.
35. Scott, A. J. (2001). Globalization and the rise of city-regions. *European planning studies*, 9(7), 813-826.
36. Segal, U. A. (2019). Globalization, migration, and ethnicity. *Public Health*.172 (19), 135-142.
37. Steenkamp, J. B. (2019). The uncertain future of globalization: Implications for global consumer culture and global brands. *International Marketing Review*, 36(4), 524-535.
38. Turner, B. S. (2010). Enclosures, enclaves, and entrapment. *Sociological Inquiry*, 80(2), 241-260.
39. Ülgen, S. (2022). *Rewiring Globalization*. Carnegie Europe.
40. Zeibote, Z., Volkova, T., & Todorov, K. (2019). The impact of globalization on regional development and competitiveness: cases of selected regions. *Insights into regional development*, 1(1), 33-47.
41. Zheng, M., Feng, G. F., Wang, Q. J., & Chang, C. P. (2023). Financial globalization and technological innovation: International evidence. *Economic Systems*, 47(1), 101048.
42. Zürn, M. (2019). The challenge of globalization and individualization: a view from Europe. In *Whose World Order?* (pp. 137-163). Routledge.

43. Žugaj, M., Dumičić, K., Dušak, V. (2006) Temelji znanstvenoistraživačkog rada: metodologija i metodika. 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Varaždin: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike
44. Yahya, A. (2016). Globalization and the European Union Examination of the European integration in the light of theories of globalization. Istanbul Medeniyet Universitesi.

POPIS SLIKA

Slika 1 Povijesni razvoj globalizacije	9
Slika 2 Trendovi rasta svjetske globalizacije, 1970.-2020.	11
Slika 3 Pokazatelji razine globalizacije u trgovini i financijama 1970. - 2020.....	12
Slika 4 KOF globalizacijski indeks	15
Slika 5 Revidirani indeks	17
Slika 6 KOF globalizacijski indeks 1970-2015.....	20
Slika 7 Karta top 10 ukupnog globalizacijskog indeksa	23
Slika 8 Kretanje BDP-a po stanovniku u EU, 2012.-2021. godina	30
Slika 9 Izvoz članica EU	31
Slika 10 Udio proizvedenih dobara 2002-2022.....	32
Slika 11 Izvoz među zemljama EU	33
Slika 12 Alati trgovinske politike EU.....	37

POPIS TABLICA

Tablica 1 Globalizacijski indeks top 50 u svijetu.....	21
Tablica 2 Ekonomska dimenzija top 50 KOF	27
Tablica 3 Udio svjetskih FDI u 2020. (%).....	30
Tablica 4 KOF Global indeks (ekonomska globalizacija).....	34
Tablica 5 KOF Global indeks (politička globalizacija).....	38
Tablica 6 KOF politički indeks globalizacije Svjetski TOP 50.....	39
Tablica 7 KOF Global indeks (društvena globalizacija)	43
Tablica 8 KOF socijalni indeks globalizacije Svjetski TOP 50.....	45